

Ordning och reda i utredning

- om kunskap och objektivitet i barnavårdsutredningar

Jeremiah Karlsson

Lunds universitet
Socialhögskolan
Vt-09

Handledare: Hilma Holm

Abstract

In this study I have sought to understand the conditions for knowledge and objectivity in family assessment-work. I have used a philosophical theory to reach understanding of what possibilities and obstacles there are for an assessor in trying to reach knowledge about, and to be objective in, working with child and family-assessment. To fulfill my purpose I have made one group- and one single-interview with assessors on the field. I have also made an interview with a researcher and expert on this area. Furthermore I have made studies in social acts; five assessments and one empty BBIC-document (Swedish equivalence of the English LACS) have been in focus in these studies. Some of the conclusions I have made in this essay are that in emphasizing a “child’s best”, or giving “the child’s interests” the heaviest weight, the assessment practice is partial and hence not objective in this sense, but in this situation it is the goal to be objective in searching knowledge and propose what is objectively in the child’s interest. Furthermore I have suggested that in being loosely defined combined with being of heaviest weight, the “child’s best” can be the soil in which the use and abuse of power can grow. I have also discussed the notion that other people and colleagues are a resource for being objective.

Key words: Child and family assessment, philosophy, objectivity, knowledge, social work.

Innehållsförteckning

Problemformulering.....	3
Syfte och frågor	4
Centrala begrepp i uppsatsen.....	5
Utredning.....	5
Kunskap	7
Tidigare forskning	7
Teori	10
Metod och material	
Datainsamling	12
Aktstudier.....	12
Intervjuer.....	13
Urval.....	16
Analysmetod.....	17
Etik	17
Resultatredovisning	
Materialet	18
Objektivitet.....	19
Objektivitet och barnperspektivet	22
Kunskapen och dess källor	25
Observationer.....	25
Berättelser	26
Helhetssyn.....	28
Aktstudier – BBIC.....	30
Struktur.....	31
Argumentation.....	34
Slutdiskussion.....	39
Litteraturförteckning	42
Bilaga – intervjuguider.....	45

Idag var jag på mitt första hembesök. Det var till flickan på 12 år. Underligt man kände sig. Att komma dit och vara trevlig och nyfiken inspektera ett hem, men veta att deras blickar säger att de inte vill ha med en att göra, egentligen. Varje fråga eller gest, t.ex. att se på saker i hemmet, kan ju tolkas som att man som myndighetsperson inspekterar.

Problemformulering

Anteckningen kommer från min dagbok. Skriven i oktober 2008. Jag var praktikant och hade hand om ett komplext barnavårdsärende tillsammans med min ena handledare. Fler hembesök skulle det bli. Vid andra tillfällen studerade vi hur det 12-åriga barnet bodde. Vi tittade oss omkring i bostaden. Och jag minns hur det kändes. Vid i princip varje blick jag kastade, på vad det än var i hemmet, kunde jag känna hur det uppfattades av familjen; värderande, granskande, analyserande. Jag *inspekterade*, för att använda ordet från dagboken igen. Jag kom in i ett hem som myndighetsperson. Inte som jag är van när jag besöker människor, som kompis eller vän och förtrogen. Rollen som jag hade axlat – trots att jag bara var praktikant och följde med min handledare – kände jag oerhört påtagligt, rollen jag talar om är utredarrollen.

Utredning av en familj med barn kan vara en smärtsam process. Både för den som utreder och för den som blir utredd. Ansvar, möjligheten till feltolkningar och missbedömningar avseende både barnets nuvarande tillstånd och möjliga framtida risker, de starka kraven från regering och Socialstyrelsen kan antagligen ge vilken människa som helst magont.

Att värdera de risk- och skyddsfaktorer som kan påverka ett barns utveckling kräver, menar Howe (1998), såväl den resonerande förmågan hos en filosof som utredningskompetensen hos en forskare (Lagerberg & Sundelin, 2000, s. 51)

Men det är inte bara utredaren som kan ha anledning att vändas över sitt uppdrag. För klienten kan myndigheternas ögon vara jobbiga. Myndighetskontakten är många gånger ofrivillig och kan upplevas som kränkande.

Utredningsarbete liknar i många avseenden forskning och vetenskapligt arbete, för att inte säga uppsatsskrivande. I båda fallen handlar det, menar jag, om att initialt ha ögonen öppna för att så gott det är möjligt se den del av verkligheten man fäst blicken vid, samt att därefter stänga ögonen för att analysera och komma fram till en bedömning av det man iakttagit. I en uppsats kan de två delarna kallas *faktainsamling* och *analys och bedömning*. I en barnavårdsutredning kan man säga att det handlar om samma saker, men kanske med skillnaden att det hela ska leda till ett *beslut*. Man kan inte låta sin text klinga ut i en sammanfattning med en ny insikt, eller fortsatta frågor, utan det hela måste sluta i ett ställningstagande – och ibland, då det gäller Lagen för vård av unga (LVU), en fastslagen vårdplan för myndighetens fortsatta *handlande* i ärendet.

Centralt för utredningsarbete är insamlandet av kunskap. Hur gör man det? Enligt vilka principer? Och hur påverkar principerna kunskapen? I den här uppsatsen ska jag försöka undersöka objektivitet i utredningar, samt vad för slags kunskap som en utredning ger. Beträffande objektiviteten är den intressant på grund av dels de teoretiska grunder och antaganden som den bygger på, dels för vad det kan få för psykologiska effekter om man tror, resp. inte tror att man kan vara objektiv. Jag tycker att en distinktion som Lars Bergström (1992), professor emeritus i praktisk filosofi, gör är central för min uppsats:

(...) man bör skilja mellan vad som följer logiskt av själva *teorin* (eventuellt i kombination med andra teorier som är sanna eller allmänt accepterade), och vad som följer eller kan följa av att folk i viss utsträckning *tror* att teorin är riktig. I första fallet är det fråga om logiska konsekvenser av vissa åsikter; i andra fallet är det fråga om vad som kan orsakas av att folk har dessa åsikter, alltså kausala konsekvenser (Bergström, s. 42).

Jag sitter inte inne med en hel uppsjö insikter om barnavårdsutredningar. Min studie kommer med fördel därför ha en explorativ karaktär.¹ I uppsatsen vill jag utforska förutsättningar för kunskap i barnavårdsutredningar, genom att bl.a. titta på objektivitetskravet som finns på förvaltningar. Många av insikterna och slutsatser som presenteras här kan nog appliceras också på andra sociala utredningar eftersom kravet gäller allt statligt utredande.

Syfte och frågor

Syftet med min uppsats är att undersöka vilken kunskap en utredning består av. Ett speciellt fokus kommer jag att ha på det objektivitetskrav på utredningsarbete avseende barn som misstänks fara illa som finns stadgat i lagstiftning. Jag vill undersöka vad objektivitetskravet innebär beträffande kunskap, vad det finns för hinder för att genomföra objektiva utredningar samt vad det finns för möjligheter för att nå målet med objektivt förvaltningsarbete i det här avseendet. Jag tänkte dessutom undersöka attityder till kunskap och objektivitet bland några socialarbetare som sysslar med just utredningsarbete.

För att uppnå detta syfte har jag valt att göra studien utifrån ett filosofiskt perspektiv. Jag har vidare formulerat ett par frågeställningar som jag tror kan möjliggöra för mig att nå svar på min övergripande fråga gällande objektivitetskravet; dess innebörd, svårigheter och möjligheter för att nå objektivitet. Mina frågeställningar är:

- Vad för slags kunskapskällor ligger till grund för en barnavårdsutredning?
- Vad innebär objektivitetskravet för socialtjänstens barnavårdsutredningar?

---

¹ Med explorativ menar jag utforskande. Uppsatsen kommer att ha frågorna i syftet *öppna*, för både möjligheter såväl som hinder som finns för att uppnå objektivitet i utredningsarbete.

- Vilka hinder finns för att uppnå objektivitet?
- Vilka möjligheter finns för att uppnå objektivitet?

Centrala begrepp i uppsatsen

Utredning

Det finns många sätt att definiera vad en utredning är. Socialstyrelsen (2006a) skriver och citerar ur en proposition från 1979: "Med utredning avses all den verksamhet som syftar till att göra det möjligt för nämnden att fatta beslut i ett ärende hos nämnden (s. 86)." (fotnot uteslutet ur citatet). Sundell och Egelund mfl. (2008) framhåller vad som kallas utredning i svenska Nationalencyklopedin, där ordet står för "*klarläggande, anskaffning och ansamling av uppgifter*." De framhåller en bild av utredandet och beslutsfattandet som en rationell process. Edvardsson (1996) lyfter fram synonymer till utreda och utredning, han nämner begrepp som "undersöka", "utforska", "pröva", "gå till botten med", "klargöra", "analysera" och "kartlägga". Han skriver också om likheterna med vetenskaplig verksamhet:

Begreppet ligger alltså betydelsemässigt nära ord som framkommer inom vetenskaplig verksamhet. Utredande kan betraktas som en process, där frågeställningar och hypoteser skapas och där data för att besvara denna skapas, prövas, analyseras och tolkas. Detta ställer krav på såväl kreativa inslag som logisk och källkritisk prövning (Edvardsson, s. 11).

Så långt definitioner och synonymer. En barnavårdsutredning är inte bara dessa saker – eller de saker som den borde vara – den är också reglerad av vissa lagar och principer. Bland dessa finns den s.k. objektivitetsprincipen, som är inskriven i Regeringsformens första kapitel:

9 § Domstolar samt förvaltningsmyndigheter och andra som fullgör uppgifter inom den offentliga förvaltningen skall i sin verksamhet beakta allas likhet inför lagen samt iakttaga saklighet och opartiskhet. Lag (1976:871)

En utredning ska uppfylla kraven som finns i lagstiftning, den ska alltså vara bl.a. opartisk, saklig. Därmed också sagt något om socialtjänstens mål. Objektivitet kan sägas vara en frukt av att utredningen uppfyller krav på saklighet och opartiskhet. Exempel på andra principer kan nämnas officialprincipen, som bl.a. innebär att myndigheten ska se till att nödvändigt material kommer in till myndigheten. Principer som ska styra de individuellt inriktade insatserna inom socialtjänsten är t.ex. helhetssyn, frivillighet och självbestämmande, normalisering, kontinuitet, flexibilitet och närhet (Socialstyrelsen, 2006a, s. 22, se även s. 85).

Bland de krav som finns på en utredning kan nämnas att den inte får göras mer omfattande än vad som är motiverat av ärendets omständigheter, den måste genomföras skyndsamt

(utredningen får max ta 4 månader) samt att parterna måste bli underrättade. Utredarna har möjlighet att kontakta sakkunniga samt ta sådana kontakter som kan behövas. När man startar en utredning ska det ske utan dröjsmål (Flodström Nilsson, 2004). En utredning ska också vara tillräcklig för t.ex. att vård ska kunna genomföras.

Sakligheten är vital för att något ska vara en utredning, annars kan det röra sig om någonting annat, ett klippkollage av uppgifter, en partsinlägga (Edvardsson, 1996, s. 12). Det kan sägas höra till saklighet och objektivitet att redovisa alla omständigheter i en given fråga, man bör inte tillämpa s.k. urvalsprincipen. Den präglar många sociala och barnpsykiatriska utredningar, och innebär ett ensidigt urval av t.ex. positiv eller negativ information där man har ett syfte att påverka. Som exempel på detta kan nämnas t.ex. reklam eller propaganda. Edvardsson skriver: "Effekten förstärks genom mottagarens egna associationer och känslor. Genom något lite motsäggande information kan en text dessutom framstå som skenbart objektiv (Edvardsson, s. 43)."

Kravet på objektivitet finns inte till isolerat, det hör samman med andra viktiga uppgifter (eller ideal) för socialtjänsten, t.ex. att samla in ett tillräckligt – men helst inte mer än tillräckligt – underlag för ett beslut. Det hör även samman med att information också bör samlas in på ett givet sätt; systematiskt och baserat på *kunskap*.

Uppgifter till utredningen bör hämtas in på ett strukturerat sätt och utifrån kunskap och beprövad erfarenhet. Ett sådant sätt kan vara att använda det system som utarbetats av Socialstyrelsen inom ramen för projektet Barns behov i centrum, BBIC (...).

Vad som nu sagts innebär att det ställs stora krav på kvaliteten i socialtjänstutredningarna. Om nämnden skall kunna uppfylla de uppställda villkoren krävs ett såvitt möjligt korrekt och fullständigt underlag. Särskilt i ärenden som angår skydd för barn och unga är kravet på omsorg och aktsamhet i utredningar högt ställt (Clevesköld, Lundgren & Tungren, 2007, s. 141).

Objektivitet är ett centralt ord för min uppsats. Det är också, som vi har sett, centralt också för socialtjänstens verksamhet. I utredningsarbete tycks närvaron av objektivitet vara oerhört viktigt att iaktta. Därför kan det nu vara på sin plats att ställa några frågor. Varför är objektivitet så central för utredningsarbete? Varför är det en sådan viktig princip? Vad är syftet med att vara objektiv? Det givna svaret på dessa frågor hör samman med medborgares säkerhet. Det hör samman med rättssäkerheten:

Reglerna om myndigheternas – eller rättare sagt tjänstemännens – *opartiskhet* utgör också en garanti för ett korrekt förfarande, såväl på initialstadiet som senare i handläggningen. (...) Sådan opartiskhet och objektivitet är självfallet av grundläggande betydelse för den enskildes förtroende för myndigheten liksom för rättssäkerheten i förvaltningen och kommer till uttryck *även i FL* genom bestämmelserna om jäv (...) (Warnling-Nerep, 2005, s. 51ff).

Kunskap

Kunskap är ett centralt tema för utredningsarbete vill jag påstå. Egentligen i mer än en bemärkelse; förutom att insatser bör baseras på kunskap och beprövad erfarenhet, måste utredaren veta vad det är för slags kunskap han eller hon får in i själva utredningen. Utredaren måste vidare veta *hur* han får kunskap. En utredning ska vara ett underlag för ett viktigt beslut, t.ex. om omhändertagande av ett barn, och då är det viktigt att uppgifter som ligger till grund för detta är korrekta, relevanta och tillräckliga. Men vad är då kunskap? Jag vill mena att *kunskap* innebär samma sak som det att *vet* något gör. För att svara på vad det är att *vet* kan det vara bra att lista några nödvändiga kriterier för att veta något. Nödvändiga kriterier för att veta att ett påstående är sant, är enligt en traditionell analys: "(1) '*p*' är sant; (2) personen är övertygad om att '*p*' är sant; (3) personen har goda, tillfredsställande eller tvingande skäl för att tro att '*p*' är sant (Lübcke [red], 1988, s. 310, uppslagsord 'kunskap/kunskapsteori')." Att dessa tre kriterier är *nödvändiga* innebär att om de alla är uppfyllda så *vet* man att påståendet är sant (enligt den definition som lexikonet jag just hänvisade till anger, och som kallas den "traditionella analysen av kunskap"), men om någon av kriterierna saknas så vet man det inte (enligt definitionen). Lars Bergström (1992) tar även han upp tre kriterier i sin bok *Grundbok i värdeteori*.² Han stannar upp inför kriteriet "goda skäl" och menar att det här måste vara fråga om "*mycket* goda" skäl för att kunna räknas som kunskap, men samtidigt ska goda skäl inte uppfattas så att de måste garantera sanning, Bergström menar att man ska kunna ha goda skäl för något som senare visar sig vara falskt.

Hur har kunskap med objektivitet att göra? I min uppsats ska jag ju diskutera båda dessa saker med avseende på utredningsarbete. Jag utgår ifrån att utredningsarbete (bl.a.) är ett kunskapsinsamlande, som görs utifrån en objektivistisk eller subjektivistisk ansats. Vad objektiv kunskap är för något försöker jag definiera närmare i min teoridel.

Tidigare forskning

Forskningen tycks sammantaget ge många exempel på allvarliga problem med svenska utredningar av barn (Sundell, Egelund, Löfholm & Kaunitz, 2008). Det forskas mycket om social barnavård runt om i världen men det är värre ställt för området barnavårdsutredningar. Det finns områden där man har nått längre och där kunskapen är säkrare (ibid.). Exempel på detta slag av säker kunskap är t.ex. att de flesta barn som blir aktuella i socialtjänsten blir det genom anmälningar, att ungefär hälften av alla utredningar av barn i Sverige handlar om ungas normbrytande beteende som t.ex. kriminalitet, att ungefär hälften av alla barnavårdsutredningar

---

² Bergströms kriterier liknar dem som citerades tidigare. Antagligen rör det sig om samma kriterier men formulerade på ett annat sätt. Bergström skriver: "Kort sagt: det klassiska svaret på frågan om vad det innebär att veta något – ett svar som går tillbaka åtminstone till Platon – är att kunskap kräver tre saker, nämligen tro, sanning och goda skäl (Bergström, s. 89)."

avslutas utan beslut om insats. Att detta är exempel på säker kunskap inom området innebär inte att alla är överens, men det innebär så vitt jag förstår att man i de fall man inte är överens åtminstone är överens om det man inte är överens om. Det är dessutom troligt att mer forskning inte kommer leda till en revidering av kunskapsläget. Inom andra områden är kunskapen bara relativt säker (ibid.). Där kommer framtida forskning förhoppningsvis få inflytande. Inom denna kategori av relativt säker kunskap kan t.ex. nämnas ett påstående som att klienter inte så ofta känner sig delaktiga i utredningsarbetet på det sätt som lagen anger (ibid.). Bland de områden där kunskapen är osäker och där tillförlitliga slutsatser saknas är t.ex. frågor om varför vissa unga återaktualiseras för nya utredningar, om socionomutbildningens påverkan på utredandet av barn, eller frågor om vad det finns för faktorer som påverkar och styr riskbedömning och beslutsfattande (ibid.).

Om objektivitetsprincipen i just avseende på barnavårdsutredningar har jag inte hittat så mycket forskning. Kanske beror det på att det är en så självklar princip för stat och förvaltning att den inte diskuteras djupare i dagens forskning. Kanske eftersom det hör samman med många andra områden som det finns forskning på, eller där det saknas. Jag kan också tänka mig att frågan om objektivitet hör samman med ständigt aktuella frågor för just barnavårdsutredningar, t.ex. frågor om barnets bästa, eller bredare frågor som t.ex. kunskapsbaserat socialt arbete. En möjlighet är också att objektivitet härrör ur "utredningens natur", så att säga, och att det inte diskuteras explicit i forskningen så mycket utan kanske ingår implicit i många andra frågor. Ytterligare en möjlighet är att objektivitet kanske snarare är en fråga för filosofin än för området socialt arbete och att den därför inte forskas på inom området socialt arbete. Det kanske är så att frågan är för filosofisk, eller för "evig", för att behandlas i forskningsprojekt. Men en del finns trots allt skrivet i diskussionerna om objektivitet och barnavårdsutredningar, och nämnas kan t.ex. Sally Holland's (2004) bok *Child and family assessment in social work practice* göras. Slutsatser som dras i den boken är bl.a. att hur högt man än siktar i utredning av familjer och individer finns vetenskapen hos utredaren att kunskapen han eller hon får bara är en skymt av en annans liv. Holland menar också att individuella socialarbetare ofta slits mellan två rivaliserande diskurser för utredning; en objektivistisk, eller vetenskaplig ansats, som bygger på distans mellan utredare och familjemedlemmar och där en expertroll tillfaller socialarbetaren, samt en annan diskurs där en djup och delad förståelse mellan utredaren och familjen själv premieras. Också den svenska forskaren Bodil Rasmusson (2009) har skrivit om frågan, i t.ex. skriften *Analys, bedömning och beslut i utredningar enligt BBIC*.³ Rasmusson kommer bl.a. fram till att forskningen, lagen och teori ger viss vägledning för socialarbetaren, men att denne slutligen lämnas med mycket att själv förstå

---

³ ³ BBIC står för "Barns behov i centrum". Vill man läsa om BBIC finns det många källor att gå till. Här är en sida på nätet: http://www.socialstyrelsen.se/Amnesord/barn_ungdom/BBIC/

samt ta ställning till. Hon tar upp *osäkerhet* som ett centralt tema i utredning. Att bedöma barnets bästa samt risker för framtiden rymmer ofta osäkerhet. Helt hopplöst är läget emellertid inte; socialsekreteraren kan i bästa fall komma fram till den minst felaktiga slutsatsen. En lättöverskådlig genomgång av frågor om utredningar står Lisbeth Johnsson (1999) för i kapitlet "Den psykosociala utredningen" i boken *Psykosocialt arbete – idéer och metoder*. Från dessa har jag hämtat en del av stoffet för att undersöka objektivitet och kunskap i min uppsats.

En hel del kritik mot barnavårdsutredningar har framförts i forskningen, framför allt gäller kritiken tidigare utredningar inom socialtjänsten, dvs. innan BBIC kom till Sverige. Mycket kritik har jag hittat från forskare med organisationsteoretiska perspektiv. Organisationer är ansvariga som tillämpare av lagen, det är människor i en organisatoriskt sammanhang som ska genomföra utredningar. Så här skriver t.ex. Leila Billquist (1999):

Socialsekreterarens rationalitet har skapats utifrån lagar och regler, utifrån en lokal förvaltningskultur, inte minst styrd av diskussionen kring kostnaderna för köpt vård, samt utifrån hennes egen uppfattning om hur en utredning skall gå till (vilken ibland helt kan sammanfalla med förvaltningens). (...) Utredning är en komplex process som växer fram i interaktionen mellan de involverade parterna där, även om klienten får stort utrymme, socialsekreteraren styr och är den dominerande. Processen innebär en förhandling mellan de båda parternas rationaliteter om hur arbetet skall gå till och hur lösningen på problemet ser ut (Billquist, s. 269).

Detta är relevant så till vida att det lyfter upp fler aspekter än enbart målen som centrala för en organisations beteende. Mycket kritik har rests som handlar om hur organisationerna förhåller sig till sina officiella mål. Mats Alvesson (2006) skriver om vad som kännetecknar arbetet i just HSO-organisationer (*Human Service Organizations*):

Det antas normalt att de officiella målen är centrala för verksamheten, att den mesta aktiviteten går ut på att realisera dessa. (...) Han [Perrow] hävdar att de officiella målen har relativt liten betydelse för verksamheten. Detta hänger samman med att målen är vaga och svåra att realisera. Det är dessutom svårt att fastslå om målen har realiserats eller inte. Dessutom ogillar ofta de i verksamheten försök att mäta målen. Detta minskar deras frihetsgrader och medför risk för snedstyrning (Alvesson, s. 144).

För att förstå kritiken som lyfts fram kan det vara intressant att också presentera något citat av Charles Perrow (1986) själv:

The major message is that the organization has sold out its goals in order to survive or grow. The values that should have been institutionalized have been undermined by organizational processes (Perrow, s. 163).

Sune Sunesson (1981), också en som intresserat sig för målens betydelse, har riktad bitvis kritik mot hur mål realiserats inom socialvården:

(...) målen är viktiga så till vida att de visar på vilka ideologiska krav som ställs på organisationen och dess verksamhet i och utanför den själv. Målen som officiellt skall vägleda socialvårdens verksamhet har alltså inget självklart samband med själva det konkreta arbetet i socialvården, men uttrycker en ambition, eller i värsta fall, en påstådd ambition att påverka socialproblem (Sunesson, s. 80).

Också Sunesson har kritik mot hur just utredningar kan genomföras. Efter att ha gjort ett par intervjuer blir hans kritik:

Den s k utredningen är en ritualiserad administrativ skenarbetsprocess, som ofta träder i stället för ett arbete med klienten och är ett inslag som organisationen slår vakt om och mer eller mindre omedvetet döljer betydelsen av (Sunesson, s. 117).

Jag tror det är väsentligt att hålla i åtanke att kritiken gällde utredningar i en viss tid. Sunesson skrev dessa rader för nästan trettio år sedan. På den tiden såg utredningar ut på ett annat sätt än idag. Vad jag vill säga är att det är inte självklart att samma kritik kan riktas mot dagens utredningar, *anno* 2009. Samtidigt ska man komma ihåg, tycker jag, att det faktiskt kan vara så att utredningar har samma brister som på den tiden. Frågan är som jag ser det helt enkelt empirisk.

Teori

Jag har valt att använda mig av en filosofisk teori som utgångspunkt för min uppsats. Med en filosofisk teori menar jag en kritiskt granskande teori som undersöker förutsättningarna för det som studeras, i detta fall kunskap och objektivitet i utredningsarbete. Filosofi är bl.a. att analysera begrepps innebörd, och jag ska i uppsatsen undersöka innebörden hos några begrepp som är centrala för utredningsarbete. Vidare tänker jag undersöka förutsättningar för kunskap samt objektivitet i barnvårdsutredningar, vilket jag också ser som en filosofisk uppgift. En filosofisk teori blir därför användbar för mig, dels för begreppsundersökningarna, dels för att analysera frågorna om kunskap och objektivitet.

I *Ord för ord – svenska synonymer och uttryck* (1960) står på uppslagsordet "objektiv": "(motsats subjektiv, partisk, tendentiös) saklig, oegennyttig, *oväldig*, (ibl.) allsidig; förutsättningslös, ofärgad, lidelsefri, oengagerad; real, verklig, faktisk, påtaglig, allmängiltig, sann(färdig), sanningsenlig, korrekt". Objektivitet i en utredning bör alltså kunna betyda att utredningen uppfyller krav på t.ex. saklighet, oegennyttighet, att utredningen inte är partisk, subjektiv eller tendentiös.

Objektivitet kan också ha med kunskap att göra. Vill man ha en behändig och kärnfull definition av vad det innebär att vara objektiv så är följande citat användbart, så här skriver Lorraine Daston och Peter Galison (2007):

To be objective is to aspire to knowledge that bears no trace of the knower – knowledge unmarked by prejudice or skill, fantasy or judgment, wishing or striving. Objectivity is blind sight, seeing without inference, interpretation, or intelligence (Daston & Galison, 2007, s. 17).

Att vara objektiv är att ha en kunskap som inte bär spår av den som vet. Men hur ska man vidare förstå objektivism? Steinar Kvale (1997) skriver om objektivitet inom kvalitativ forskning och kontrasterar objektivitet mot en motsats, relativismen, och han refererar till Bernsteins bok *Bortom objektivism och relativism*:

Enligt en realistisk version av objektivism existerar en objektiv verklighet oberoende av observatören och det finns bara *en* korrekt uppfattning om denna verklighet. Relativismens motsatta position inbegriper åsikten att alla föreställningar om kunskap, sanning, verklighet och godhet "måste förstås som relativa till ett specifikt begreppsschema, en teoretisk ram, ett paradigm, en livsform, ett samhälle eller en kultur" (s. 26-27) (Kvale, s. 66).

Enligt detta citat kan man säga att objektivismen kräver en entydighet i uppfattningar, och mer därtill den kräver att entydigheten är en korrekt beskrivning av verkligheten. Det som är tacksamt med en sådan här beskrivning är just att den innehåller en kontrastering mot en motsatt position, här relativismen. Tacksamt i sammanhanget är också att citatet är hämtat ur en bok om kvalitativ forskning, något som jag tror ligger nära den verksamhet som utredning av barn som misstänks fara illa innebär. Ett citat kan illustrera vad vetenskaplig forskning kan innebära:

Det är vetenskapens uppgift att producera beskrivningar av fenomen och processer i verkligheten på ett så korrekt sätt som möjligt. Sanningen ligger och väntar på att bli "avslöjad" av vetenskapen. Även om vår kunskap är ofullständig, så är målet att komma fram till en beskrivning som är objektiv och oberoende av betraktaren (Danermark, 2006, s. 36).

Min egen uppfattning är att en barnavårdsutrednings uppgift är ungefär densamma som vetenskapens, och att objektivitetskravet på kunskapen inom utredningsverksamheten kan ses ungefär som ovanstående citat gör gällande.

I det här sammanhanget och under den här rubriken vill jag lyfta fram två slags sätt att se på hur man bör bedriva utredning av barn. Man kan kalla det för två olika *diskurser*.⁴ Dessa två diskurser menar jag får konsekvenser för hur väl man uppfyller kravet på objektivitet och opartiskhet (med detta inte sagt att det betyder att objektivitet leder till de bästa utredningarna, bara att det antagligen påverkar just saklighet och opartiskhet). Dessa två slagen av utredningar har jag funnit på olika ställen i litteraturen⁵ och de kan benämnas som "objektiv utredning", som bygger på distans mellan utredaren och dem som blir utredda. Det rör sig om iakttagelser utifrån.

---

⁴ Diskurs kan sägas vara: "(...) en regelstyrd praxis som ger former för vetandet i en given period eller inom en given disciplin (Holmqvist, 2002, s. 288)." Till detta lägger också Holmqvist att all kunskapsproduktion sker inom en diskurs ramar.

⁵ Sally Holland (2004) diskuterar de två diskurserna, hon kallar dem "Two discourses of decision-making", och de två är "Scientific observation", samt "Reflective evaluation". På svenska finns en liknande genomgång i Lisbeth Johnssons (1999) text.

Den andra modellen bygger på det motsatta, att man så att säga ger sig in i familjen och förstår den inifrån. Man når beslut via ett ständigt värderande, och som i slutet sammanställs (”pulled together’ at the end”) (Holland, 2004, s. 35). Frågan är om dessa två diskurser behöver utesluta varandra. Jag själv tror att de är ömsesidigt uteslutande, åtminstone då man befinner sig i stadiet av att samla in information. Möjligtvis kan de kombineras om man delar upp utredningsarbete i två delar, där den första delen går ut på att samla in information, för att i ett senare skede tolka den, värdera den, fatta beslut. I så fall skulle det ena skedet, åtminstone i teorin, kunna innebära att man träder i relation till familjen och försöker förstå systemet inifrån medan det värderande och tolkande stadiet skulle kunna präglas av ett distanserat förhållningssätt. Problemen med denna uppdelning kan dock vara att det distanserade analyserandet skulle bygga på uppgifter som kommer från ett inifrånperspektiv, och det är oklart om man då uppfyller ett krav på att vara distanserad, och (definierat på det sättet) därmed objektiv.

Metod och material

Datainsamling

Aktstudier

För att uppnå syftet med min uppsats tänker jag också använda mig av aktstudier. Jag har fått tillgång till 5 st. LVU-utredningar från en socialförvaltning i Sverige, kommunen har ca. 27 000 invånare. Utredningarna tänkte jag studera med avseende på argumentation och struktur. Argumentation kommer att handla om att titta på hur man i en utredning argumenterar i och utifrån BBIC-strukturen. Struktur kommer att analyseras med avseende på upplägg och disposition i utredningen. Till mitt aktmaterial kan också läggas grundutbildningsmaterialet som jag fick då jag gick grundutbildningen i BBIC. Jag har studerat ett tomt utredningsdokument för att se på BBIC:s struktur samt en blankett som kortfattat gick igenom dokumentet.⁶

Jag tror att aktstudier har sina fördelar för mig och mitt syfte med uppsatsen. Tommy Lundström (2008) skriver:

Utredningar, åtminstone sådana som ligger till grund för mer omfattande åtgärder som omhändertagande av barn, är i allmänhet utförligare, mer sammanhållna och mindre fragmentariska än journalanteckningar. (...) Utredningar kan därför vara användbara för att studera den argumentation som används av socialarbetaren och därmed vilken typ av argument, diagnoser osv, som har giltighet i det sociala arbetet. (Lundström, s. 122ff).

---

⁶ Se litteraturlistan för blankettnummer.

Autenticiteten i utredningsmaterialet är given, det är så att säga verkligheten man studerar i form av dokument hämtade från fältet, i mitt fall i form av utredningar av barn. Dock ska sägas att eftersom det är just LVU-utredningar som jag studerar, och inte t.ex. en utredning som väntas leda till en frivillig insats, så får jag räkna med att utredningarna är mer omfattande och att de baseras på material kanske från flera olika håll plus från tidigare kommuner. Detta är delvis en styrka, det ger mig ju fler ingångar till att studera en utrednings argumentation. Men det är en svaghet på så sätt att materialet kan bygga på uppgifter som ej är säkerställda. Vad jag menar är att ett LVU *kan* genomföras eftersom en utredare vill få utrett för sig behovet av ev. insatser ytterligare, vilket är fallet med en av de utredningar som jag fick till mitt förfogande. Vad som skedde då var att man placerade barnet på ett utredningshem. Ytterligare problem som kan nämnas med aktstudier är reliabiliteten och validiteten. Hur förhåller sig akterna/utredningarna till verkligheten? Detta hänger samman med det tidigare nämnda om eventuella icke-säkerställda uppgifter. Frågan är: Är det som står i en utredning *sant*? Därmed är vi inne på något som egentligen är föremål för undersökning i *min* uppsats.

Intervjuer

För att söka svar på mina frågor som handlar om vad människor på fältet anser, genomförde jag ett par semistrukturerade intervjuer.⁷ Dessa genomfördes på min gamla praktikplats. Jag tänkte mig att intervjuer kunde tjäna mitt syfte och frågeställning bra, eftersom socialarbetarna på fältet skulle få möjlighet att resonera mycket i intervjun. Jag försökte att ställa följdfrågor, och en intervjusituation var en mycket bättre form för det än t.ex. en enkät hade varit. Att jag valde min gamla praktikplats för intervjuer har dels praktiska förklaringar; bl.a. att det var relativt smidigt att utföra studierna där, men det spelar också in att jag upplevde att det fanns en god diskussionsstämning i just den arbetsgruppen. Utredarna vågade tala med varandra mycket öppet, upplevde jag det som. Att jag var deras f.d. praktikant tror jag inte spelade en negativ roll för intervjuerna eftersom jag talat och ställt många (kritiska) frågor redan under praktikperioden till åtminstone en av dem som blev intervjuade. Mina frågor under praktikperioden har jag upplevt blivit tagna på allvar.

Man kan välja bland många olika slags intervjuformer, t.ex. problemcentrerade intervjuer, fokusintervjuer mfl. Om detta har Claes Levin (2008) skrivit:

Det de har gemensamt är att de bygger på antagandet att den intervjuades åsikter och synpunkter kommer fram på ett bättre sätt i en öppen intervjusituation än i en standardiserad intervju eller en enkät (Levin i Meeuwisse mfl., s. 37).

---

⁷ Längst bak i uppsatsen har jag bifogat intervjuguider för mina intervjuer.

Levin refererar också vad Steven Taylor och Robert Bogdan anser vara kriterier för en kvalitativ undersökning.

(...) den [kvalitativa metodologin] är induktiv, den betraktar sammanhang och människor som helheter och inte variabler, och forskarna söker förståelse för människor utifrån deras egna referensramar (ibid., s. 37).

Detta låter onekligen positivt. En fråga som emellertid är viktig att besvara i det här sammanhanget tycker jag är: "vad är syftet med en intervju?". Och då menar jag inte som en fråga med följande – inte felaktiga – svaret: "för att uppnå mitt syfte". Vad jag menar är: Det finns ju litteratur om så mycket av det man undrar om, så vad kan intervjun ge för ytterligare kunskap? Vad fyller intervjun för funktion, mer än som utfyllnad eller prydnad för en uppsats? Citaten här ovan ger kanske inte något explicit svar på de frågorna, men de fångar något som jag tycker är en viktig aspekt av intervju som metod; att det kan framgå på ett mer genuint sätt vad en person tänker kring det givna ämne som tas upp i intervjusituationen. Enligt Kvale (1997) har det sagts att den kvalitativa forskningsintervjun har syftet "(...) att beskriva och tolka de teman som förekommer i intervjupersonens livsvärld (Kvale, s. 170)." Men allt detta förutsätter väl i så fall att detta *genuina* kommer fram? Att *livsvärlden* skymtar fram i intervjutexten? Att de intervjuade verkligen öppnar sig och resonerar högt med och inför den som intervjuar? Och dessutom talar med någon som spelar in dem, vilket en intervju nästan förutsätter. Därmed är vi inne på problem med intervjuformen. Eller kanske snarare paradoxer. Om detta har Sam Larsson (2005) skrivit:

Den kvalitativa intervjusituationen inrymmer en paradox i den meningen att undersökaren å ena sidan skall försöka samla in förutsättningslösa beskrivningar, vara lyhörd både för det som sägs och inte sägs. Å andra sidan behöver intervjuaren vara väl inläst, dvs. ha en förkunskap om ämnet för att överhuvudtaget kunna föra ett initierat samtal med intervjupersonen. Denna spänning ställer krav på undersökaren att vara medveten om betydelsen av en öppenhet för intervjupersonens livsvärld parallellt med en förkunskap och kanske en förtrogenhet med relevanta teoretiska analysverktyg för att kunna förstå meningen i det som sägs (...) (Larsson, i Larsson, Lilja mfl., s. 101)

Larsson räknar upp en mängd temata som är hämtade ur texter av Kvale och Patton. Bland dessa temata kan följande vara viktiga att tänka på för intervjuaren: naturalistisk undersökning, nära kontakt med intervjupersonen, meningen i centrala teman hos intervjupersonen, holism, unika fallbeskrivningar och nyanserade data, kontextkänslighet, dynamiskt fokus (Larsson, s. 100ff). Åtminstone tycker jag att kontextkänslighet, nyanserade data, meningen i centrala teman hos intervjupersonen är viktiga. De andra är jag inte helt på det klara med vad de innebär.

De paradoxer som nämndes tidigare tycks vara inbyggda i ens egen person, samt i rollen man har som forskare eller uppsatsförfattare. Man måste vara både öppen och insatt. Man behöver

vara empatisk och dessutom en duktig forskare för att göra en bra kvalitativ undersökning. Den förförståelse som man har i forskningen kan användas dels som ett sätt att föra ett initierat samtal med en informant, men också utgöra ett hinder mot att vara öppen gentemot den intervjuades livsvärld (se citat ovan). För egen del är min förförståelse baserad på dels litteraturstudier, och dels på observationer och erfarenheter från min tid på fältet under praktikperioden. Till det ska jag nog också lägga grundutbildning i BBIC, som jag fick under min praktiktid.

Intervjuformen är också beroende av en viss relation mellan den som intervjuar och den som blir intervjuad. Det är viktigt att den som ska tala inte känner sig generad, censurerad eller något sådant. Det är viktigt att personerna, t.ex. i en gruppintervju, har ett sådant klimat sinsemellan att de vågar säga vad de tänker högt. Risken är att de slår in på ett spår och låtsas vara överens om vad de tycker och tänker i de frågor som jag tar upp utan att egentligen vara det.

Intervjun får heller inte bli ett samtal vilket som helst, där man kanske undviker att gå för djupt in i ett ämne för att samtalet ska innebära så lite ångest som möjligt eller för att få det att flyta på bra. Jag får inte ha som syfte att bli *överens*, som enda mål. Det handlar istället om att söka svar på hur utredarna resonerar i de svåra situationer som kan uppstå under utredningsarbete av barn som riskerar far illa. Där var det en utmaning för mig att våga vara den som ställde följdfrågor, förhöll mig kritisk, trots att jag bl.a. intervjuade människor som på många sätt var vänliga nog och skolade in mig i arbetets villkor en gång i tiden. För att undvika en störande konflikt behövde jag visa att jag tog deras svårigheter och arbetssituation på allvar. Men trots det ville jag ha svar på de – kanske olösliga – frågor som jag har beträffande utredningsarbetet.

Jag har oroat mig lite för att mitt ämne ska verka allt för teoretiskt och abstrakt. *Kunskap*, och *objektivitet* är ju trots allt begrepp som har med ganska djupa och svåra filosofiska frågor att göra. Man kanske inte i förstone tänker sig att ett sådant begrepp ska ha så mycket med socialt arbete att göra (vilket dock jag tänker mig att det har). För att undvika detta har jag ibland valt att försöka byta ut vissa centrala begrepp för att ämnet inte ska riskera hamna på en allt för abstrakt eller filosofisk nivå. Ordet "objektivitet" kan man ju byta ut mot andra begrepp som innebär ungefär samma sak, t.ex. opartiskhet, saklighet, neutralitet. Dock bär dessa synonymer delvis på samma djup och abstrakthet som ordet "objektivitet", om än i mindre grad, anser jag.

Urval

För att uppnå syftet tänkte jag intervjua socialsekreterare som jobbar med barnavårdsutredningar. När det gäller urvalet till mina intervjuer har jag tänkt mig att en gruppintervju är ett bra sätt att uppnå mitt syfte med uppsatsen. Med en gruppintervju kan en diskussion mellan utredarna själva komma till stånd och samtalet blir inte bara ett samtal med mig som intervjuare. Jag gjorde en

intervju där två utredare var med. Jag gjorde också en intervju med en enskild utredare. Dessutom har jag gjort en intervju med en forskare vid Socialhögskolan i Lund, Bodil Rasmusson, som fördjupat sig i frågor som har med barnavårdsutredningar att göra. I intervjuerna tror jag att ålder och erfarenhet spelar stor roll. Av de intervjuade utredarna är det en av dem som är tämligen nyutexaminerad medan de andra har mångårig erfarenhet med att jobba med utredning av barn.

Till mina aktstudier fick jag tillgång till fem LVU-utredningar. Av dessa var fyra st. gjorda med BBIC som hjälp. Det var egentligen inte min tanke att jag måste ha LVU-utredningar till aktstudierna. Jag själv gjorde inte urvalet av vilka utredningar det skulle bli, utan det var någon på socialkontoret som valde. Urvalet kan därför ha påverkats av faktorer som står utanför min kontroll, exempelvis kan urvalet ha skett på grunder som jag inte vet någonting om. Min studie skulle alltså kunna ha påverkats genom att utredningarna är t.ex. de bästa, eller mest fördelaktiga, som de kunde plocka fram. Men detta reser inte några egentliga hinder för själva min studie, eftersom jag ska fokusera på bl.a. både goda och dåliga sidor hos utredningar. Sådana sidor torde finnas närvarande överallt, oavsett ett eventuellt urval på basis av hur bra eller fördelaktiga utredningarna är.

Fördelarna med att ha just LVU-utredningar till sitt förfogande är att sådana utredningar ofta är fylliga eftersom insatsen de förväntas leda till går via en läns- eller kammarrättsförhandling. Representativiteten hos mina utredningar bedömer jag vara god, eftersom alla utredningar var omfattande på det sättet jag kunde förvänta mig att LVU-utredningar skulle vara. Nackdelen kan vara att LVU-utredningar riskerar att vara anpassade för att övertyga läns- eller kammarrätt om att tvångsvård måste genomföras, och därför skulle möjligen sakligheten eller opartiskheten i framställningen kunna vara mindre närvarande i dessa.

Till aktstudierna har jag också lagt studier av BBIC:s utbildningsdokument, dvs. ett tomt utredningsformulär samt en slags kortfattad instruktion till utredningsformuläret.

Analysmetod

För att analysera det material som jag har, tänker jag ta några viktiga saker i beaktande. En av dessa saker tar Larsson (2005) upp då han skriver att "(...) undersökaren bör pröva alternativa tolkningar och ge argument för varför en viss tolkning är mer rättvisande än en annan (...)" (s. 99). Detta hör också samman med hur etiken bör se ut då jag behandlar de uppgifter som intervjuerna (och fältstudierna) ser ut, dvs. att redovisa så sanningsenligt som möjligt vad som har sagts, samt vilka de möjliga tolkningarna kan vara. Se mer om etik under rubriken med samma namn.

Några saker ska också sägas om transkriptionen av mitt material. När jag citerar litteratur utesluter jag i regel att citera fotnoterna som förekommer. Gällande intervjuer har jag inte transkriberat allt mitt intervjumaterial utan bara de delar som jag hade för avsikt att på något sätt använda i min uppsats. Vid transkriptionerna har jag dessutom "städat upp" lite i svaren, jag har många gånger tagit bort t.ex. upprepningar av ett ord, t.ex. i stil med då man säger "och, och, och", eller "att, att, att" under tiden att man tycks söka efter ord. Vissa småord har bytts ut, t.ex. om någon säger "det gäller och vara sanningsenlig", så kan det i min text stå "det gäller att vara sanningsenlig". Ord som "nån" har kunnat bli "någon", mina egna "mm"-anden under tiden intervjupersonen svarar är borttagna osv. Pauseringar eller citat har jag försökt transkribera och utforma efter egen förmåga.

Etik

Det finns ett par etiska övervägningar som är nödvändiga att göra. Utan att göra anspråk på att lista dem alla kan jag ändå ta upp ett par för diskussion. Det första handlar om tolkningar. Tim May (2001) skriver:

Inom samhällsvetenskaperna behandlar vi ständigt fenomen som människorna själva redan är upptagna av att tolka och som de tillskriver betydelser och värderingar. Detta förhållande ställer oss som samhällsforskare inför hela andra problem än naturvetenskapsmännen (May, s. 65).

Jag har känt att det kan vara provocerande att som ung och med inte mer än ca. tre månaders erfarenhet på fältet, som praktikant, vara den som ställer kritiska frågor till människor som har ganska lång erfarenhet av utredningsarbete. Man kan säga att det jag delvis värjer mig för är den makt – förvisso begränsad i och med C-uppsatsens status i forskningsvärlden – som man som forskare har. Swärd & Andersson (2008) skriver:

Kort sagt, man kan fråga sig vilken rätt forskaren får ta sig gentemot dem han eller hon forskar om för att komma åt deras verklighet. Det finns emellertid också anledning att reflektera över

skyldigheten att forska om och med människor som lever i svåra förhållanden (Swärd & Andersson, s. 236).

På ett annat ställe (s. 241ff) skriver de om "makten att benämna och kategorisera", vilket jag tycker är precis vad det handlar om. Och jag tycker att man bör ha samma etik gentemot de svaga och ev. utsatta grupper som man forskar om, som mot de myndighetspersoner som behandlar dessa människor. I mitt fall är det ju inte klienter som jag ska skriva om utan socialsekreterare och jag tycker att samma etiska förhållningssätt är tillämpligt gentemot båda grupperna. Citaten här ovan visar på vikten av att i sina intervjuer ha empati och noggrannhet när man redogör för de intervjuades uppgifter.

En etisk fråga är även den om urvalet. Det var sektionschefen för verksamheten som utsåg utredningar/akter som jag fick studera, och jag tog emot dessa mer eller mindre utan att reflektera över om huruvida de enskilda handläggarna hade något emot att jag studerade deras utredningar eller inte, samt om de hade synpunkter på sättet vilket mina studier gjordes på, eller synpunkter på vad jag undersökte i utredningarna. I min uppsats är materialet dock oidentifierat. Jag har valt att anonymisera stadens och kommunens namn för att risken att känna igen eller spåra någon klient eller utredare ska bli mindre.

Resultatredovisning och analys

Materialet

Till mitt förfogande och som grund till min uppsats har jag haft empiri i form av fem LVU-utredningar. Av dessa var alla utom en BBIC-utredningar. Jag har dessutom genomfört intervjuer, dels en med en socialsekreterare som jag har valt att kalla Gunilla. Hon tog examen 1968, hon har jobbat med utredning mellan åren 1983-1989, hon har jobbat på utredningshem 1994-1999 samt utredning av barn igen 1999-2007, och efter detta som timanställd vid socialkontoret i den stad som jag varit och intervjuat henne i. Den andra intervjun jag genomförde var en gruppintervju med två socialsekreterare som heter Elsie och Ann-Sofie. Elsie tog examen 1982 och har allt sedan dess jobbat med utredning, men samtidigt har hon också haft andra uppgifter, eftersom det förr ingick fler uppgifter för en socialsekreterare än att bara jobba med utredning (samma sak gäller för Gunilla som jag nämnde först). Ann-Sofie är den som jobbat kortast tid inom området, hon tog examen 2008 och har jobbat med utredning av barn i ungefär ett år. Den sista intervjun som jag genomförde var med Bodil Rasmusson vid Socialhögskolan i Lund, hon har forskat om den moderna barndomens villkor och barns vardagsliv och miljö. Hon har bl.a. varit med och

utvärderat BBIC och därefter fortsatt att forska inom området den sociala barnvården.⁸ Intervjun med Bodil Rasmusson kommer inte ta så stor plats i min uppsats eftersom jag helt enkelt fick ihop en stor mängd material innan jag började använda mig av intervjun med henne.

Jag kommer i det följande att spalta upp mitt material och min diskussion i rubriker där jag presenterar en del av den empiri som har framkommit, och som jag anser vara relevant för min uppsats. Några begrepp kanske kommer fram för första gången här (t.ex. helhetssyn), i de fallen ska jag försöka föra en kort diskussion kring vad begreppet kan tänkas stå för.

Objektivitet

Objektivitet studerade jag utifrån intervjuerna på så sätt att jag frågade utredarna i intervjun vissa frågor kring objektivitet (se bilaga), när det kom till akterna var jag tvungen att ha andra ingångar. Det är svårt att undersöka om huruvida de kunde sägas vara objektiva eller inte eftersom jag inte varit med och samla in uppgifterna som ingick i dem, därför studerade jag i akterna snarare struktur och argumentation och försökte genom det relatera dessa faktorer till uppsatsens övergripande ämne. I mina intervjuer kunde jag ha en annan ingång till ämnet, nämligen i form av reflektioner kring det tema jag valt.

Vad är det att vara objektiv i utredningssammanhang? Det är en fråga som jag ställde till Elsie och Ann-Sofie, och då fick jag följande svar:

A-S: Jag tänker att jag lyssnar på båda föräldrarna, lyssnar på vad de har att säga, och deras historia, så att de, det får komma fram vad varje förälder, och likaså att jag försöker om det är någon särskild de tycker att jag ska prata med, så, så gör jag det ... (...)

J: Elsie, du då?

E: Det är ju samma, vara öppen för vad de säger, att ge dem tid ... och att, inte ha förutfattade meningar ju, att från början själv tänka att det kan ju vara så, eller det kan vara så, men, men att det inte ha, bilda mig någon uppfattning *innan* jag har hämtat in vad de säger, och vad andra också kan säga då, och vad barnet säger givetvis.

I svaret framhålls att öppenhet gentemot klienters berättelser är mycket viktigt. Här framhålls också vikten av att kunna prata med andra personer än bara föräldrar och barn. Dessutom framhålls något som nog också kan falla under begreppet öppenhet, nämligen det att inte ha förutfattade meningar. Vad som framhålls i citatet är dock begränsat till information i form av berättelser. Här är öppenheten viktig. Men det finns ju fler källor till information då man gör en utredning, t.ex. observationer, eller expertutlåtanden. Vad som gäller där kommer det handla om senare.

---

⁸ I mina transkriptioner kommer "G" stå för Gunilla, "E" för Elsie, "A-S" för Ann-Sofie, "B" står för Bodil Rasmusson, samt "J" för Jeremiah.

Vad finns det för möjligheter att förhålla sig objektiv då man gör utredningar? När jag talade med Gunilla om objektivitet fick jag bl.a. följande reflektion över vilka möjligheter det finns att vara objektiv.

G: Alltså, för att inte snurra in sig så, så är det ju viktigt att man ... att man kan ha handledning, så man får hjälp att se så att man inte tar ställning för någon, och också kollegor, att prata om det, att få någon annans syn på det är ju viktiga instrument i det här att försöka att hålla sig saklig och inte bli partisk ... för det får man ... och det måste man vara medveten över, vaksam över, alltså framförallt att man är vaksam själv och *vet*, och är medveten om hur lätt det är, så har man kommit en bit på väg. Och att man, att det finns en öppenhet, och att man vågar liksom ... ta en diskussion med en kollega även med risk att man får kritik ... alltså man måste vara väldigt beredd att, att kunna också ta emot när någon säger till en att "att nu hamnade du kanske lite snett", eller så ... så öppenhet, så man inte sitter och pular för sig själv.

Här listas alltså vissa möjligheter, de kan sammanfattas som: handledning, kollegor, diskussioner, en personlig vaksamhet, öppenhet samt förmågan att vara beredd att ta emot kritik av kollegor. Gunilla tog upp saker jag själv inte reflekterat så mycket över, nämligen handledningens roll, samt kollegornas roll. Dessa saker kan förstås som möjligheter till att nå en mer saklig och opartisk framställning av sitt material. Viktiga aspekter som tycks inverka negativt på strävan efter att göra en objektiv utredning är det som nämns om t.ex. att inte "snurra in sig", och att inte sitta och "pula för sig själv". Vi kan sätta dessa i kontrast mot resurserna som enligt Gunilla består i att ha handledning, diskussioner och kollegor till hands. Då framträder en bild av möjligheter i form av att ha andra människor till sitt förfogande. På min fråga om vad det kan få för konsekvenser för en utredning om man inte är objektiv fick jag svaret:

G: Alltså, om man går in och tar ställning och blir partisk i det så blir det ju inte så att man kan belysa ärendet, då tror jag att man ska säga att någon annan får ta över.

Möjligheten att överlämna finns inom utredningsarbete, och jag vill gärna koppla det samman med det som konstaterats tidigare om *andra människor* som en resurs – en möjlighet – i att vara objektiv i utredningen. Nu är det återigen en resurs, men denna gång som en möjlighet att överlämna utredandet åt en kollega. Jag förstår också att detta är en av poängerna bakom den rutin som jag har märkt finns då socialsekreterare gör en utredning som ligger till grund för en LVU-ansökan, de är nämligen två handläggare då.

Men detta är kanske inte ett så oproblematiskt svar. En fråga som jag ställer mig är om detta i sig gör att en utredning blir mer objektiv? Gör fler människor det lättare att vara objektiv i utredningsarbete? Går det inte att tänka sig att t.ex. två kollegor kan bli så rörande överens, att tvivel och kritik blir mindre närvarande dem emellan än om en utredare ensam hade utrett ett ärende? Som ensam utredare har man visserligen kollegor att tala med, men man har inte en

medhandläggare som man samarbetar med. En medhandläggare kan ju innebära att t.ex. en "konsensuskultur" uppstår, där man ogärna gör andra bedömningar än denne för att inte riskera att stöta sig med den. Antagligen är detta en empirisk fråga som kräver en undersökning för sig. Vad jag tror är möjligt att konstatera är att om andra människor ska vara en hjälp med avseende på att underlätta för utredaren att vara objektiv, måste det finnas en för ändamålet gynnsam kultur. Det måste finnas en kultur där man sinsemellan har "en anda" om att till varje pris ta reda på vad som är den korrekta bedömningen att göra i ett givet ärende. Gunilla tog ju i sitt svar upp något som tyder på denna förutsättning då hon talade om *öppenhet*, samt att kunna "ta en diskussion med en kollega". Finns det ett klimat för en sådan öppenhet så går det att tänka sig att det kan vara en tillgång och hjälp för att försöka vara objektiv.

Objektivitet är ju som vi sett en vägledande princip för förvaltningar. Men det är inte den enda vägledande principen som ska gälla. När jag ville relatera objektivitet till barnperspektivet, och fråga om det egentligen inte finns en motsättning mellan att vara objektiv (i bemärkelse opartisk) mot att ha ett starkt betonat barnperspektiv, fick jag ett svar av Gunilla som klargjorde för mig hur hon uppfattade denna relation:

G: Nej jag tycker inte det är någon konflikt mellan det.

J: Hur tänker du då?

G: (...) Alltså barnet, det är ju vårt uppdrag, att utreda barnet, så, så barnet är ju i centrum, och sen att man gör det så objektivt så möjligt. Då är det ingen konflikt. Men man ska inte ställa sig på barnets sida.

J: Det är inte det det handlar om?

G: Nej det är inte det det handlar om, utan det är att fokusera på barnets behov.

Här visar det sig att objektivitet handlar om att sätta barnet i centrum, och göra det så objektivt som möjligt. Detta ska ske utan att man ställer sig på barnets sida. Barnets behov ska utredas sakligt och opartiskt. Denna syn skiljer sig från det svar som jag fick i min andra intervju, med Elsie och Ann-Sofie. Vi talade då om de två olika modellerna för utredande, som jag har talat om tidigare och kallat diskurser, och då fick jag följande svar:

E: (...) jag tror inte att, det är lyckat att man ska dist-, distansera sig så, helt att man bara står utanför, och tittar sådär, det, det kommer ju in tycker jag lite, samma fråga du hade innan, objektivt och subjektivt, jag tror man måste försöka vara ... både och. Att man måste kunna känna in också hur de, har det, och att, att aldrig ta parti det tror inte jag heller är möjligt, för för det första så är ju så att vi ska särskilt tänka på barnets situation, i det tar vi ju redan parti för barnet-

J: det var det jag tänkte också-

E: ... för barnet ... och sen kan det ju faktiskt vara så att man kommer fram till ... den föräldern är bättre för barnet än den föräldern. I det måste jag ju ta parti för den föräldern för den föräldern som är bättre, för barnet, än den föräldern, så att, att säga att man alltid ska vara opartisk ... man ska ju vara det till man tycker att man vet, eller tror sig veta så långt det går ... vilket som är det bästa. Men, men då är det inte fel att ta parti, det är det inte.

Det är möjligt att olikheterna i svaren beror på hur man har uppfattat vad för slags objektivitet vi talar om. Är det i bemärkelsen opartisk och saklig, eller är det i bemärkelsen att utreda objektivt, dvs. försöka samla så objektiv kunskap som möjligt. Jag tror att Gunillas svar speglar den syn som har med den sistnämnda aspekten att göra, dvs. objektiv kunskap, och att Elsie's svar är ett svar på frågan om man är opartisk i själva utredningsarbetet. Jag tycker att det går att ordna dessa två svar så, att det ligger i socialtjänstens uppdrag i utredningsarbete att vara partiska (för barnets behov, samt för den föräldern som man kommer fram till är bäst för barnet), och i den meningen är de inte objektiva, samt att utredarna i *det* uppdraget, då de utreder barnets behov, gör det objektivt, med hjälp av t.ex. kollegor, handledning osv. På ett tillspetsat sätt kan man säga att socialtjänsten i ett partiskt uppdrag är partisk på ett objektivt sätt.

Men med ett sådant svar står jag egentligen bara med ytterligare frågetecken. Med detta svar har ju bara ett förslag lagts fram till på vilket sätt socialtjänstens uppdrag med att sätta barnets behov i centrum kan förhålla sig till objektivitetskravet. Jag har tolkat dessa två svar som svar på två olika frågor, nämligen "är socialtjänsten objektiv i sin verksamhet?", samt "vilka möjligheter och hinder finns i socialtjänstens arbete, att söka objektiv kunskap?". Om nu socialtjänsten är partisk i grunden, och står på barnets sida, kan då det påverka socialtjänsten i den andra aspekten av objektivitet, nämligen i att göra sin utredning på ett objektivt sätt? Hur ser kunskap ut som är dels baserad på en partiskhet gentemot barnet, men som är partisk på ett objektivt sätt? På den frågan har jag inget bra svar. Jag vet inte om det påverkar kunskapen på något sätt.

Objektivitet och barnperspektivet

Barnperspektivet är intressant som fenomen eftersom det visar upp frågan om objektivitet i bemärkelsen opartiskhet i utredningar på ett tydligt sätt. Vi har redan sett att man kan se socialtjänstens uppdrag som partiskt, där man lägger stor vikt vid barnets behov. Frågan är då vad detta närmare kan innebära. I det här avsnittet ska jag diskutera objektivitet i relation till barnperspektivet. Här följer ett citat som handlar om barnets bästa:

Ofta går vägen till hjälp för barnen via samarbete med föräldrarna. Normen och utgångspunkten är att föräldrar vet bäst när det gäller deras barn. När det ifrågasätts måste socialtjänsten träda in och definiera vad som är barnets bästa, och handla utifrån det. Socialtjänstens bedömning är en tolkning och sammanvägning av barnets egen vilja (barnets bästa i subjektiv mening) i förhållande till vetenskap och beprövad erfarenhet (barnets bästa i objektiv mening) (Socialstyrelsen, 2004, s.13, fotnoter uteslutna ur mitt citat).

Socialstyrelsen gör en distinktion som jag tycker är värd att notera, nämligen den mellan barnets bästa i subjektiv bemärkelse samt barnets bästa i objektiv bemärkelse. Här verkar det inte handla explicit om *barnperspektivet*, men väl vad man kan se barns vilja som, nämligen som barnets bästa i

"subjektiv mening". Föräldrarnas syn får inget namn riktigt, det står bara att normen är att "föräldrar vet bäst när det gäller deras barn", vilket enligt mig inte är en uttömmande analys av vad det handlar om. Vad är det egentligen föräldrar vet bäst om? Ska socialtjänsten tro på dem *mer*, och i så fall på vilka grunder? Antagligen borde en analys bara av detta citat ge svaret, tror jag, att föräldrarnas syn på barnets bästa väger tyngre än barnets syn på sin sak, samt väger tyngre än socialtjänstens syn på saken, åtminstone så länge inte "vetenskap och beprövad erfarenhet" säger något annat. Och det lär inte heller bli fallet att "vetenskap och beprövad erfarenhet" får ett företräde. Det konstateras ju som sagt att "föräldrar vet bäst när det gäller deras barn", vilket borde innebära att denna kunskap är mest tillförlitlig. Föräldrar *vet* bäst, det kan innebära att föräldrars insikt om sina barns intressen väger tyngst. Det står också att "vid en intressekonflikt mellan barnet och de vuxna måste barnets intresse ha företräde (ibid., s. 14, fotnoter uteslutna ur citatet)." Men är det verkligen så? Är det verkligen föräldrars kunskap om barnets intresse som faller avgörande?

Vi har redan en intressant konflikt nämligen den att barnets intresse vid en "intressekonflikt" har ett företräde. Men var det inte så att föräldrarna vet bäst? Och socialsekreterarna vet väl också något, så länge de håller sig till "vetenskap och beprövad erfarenhet"? Blir detta inte en motsägelse, eller åtminstone ett oklart förhållande, om man betänker att barnets "intresse" kan ses både som subjektivt och som objektivt. Både som "barnets vilja" (subjektiv bemärkelse), och som barnets bästa i objektiv bemärkelse? Vilken syn är det som gäller, om barnet har ett intresse som kanske går emot de vuxnas perspektiv, oavsett om det är föräldrar eller socialsekreterare? I ett citat längre fram i min uppsats kommer något som kanske förtydligar vad ett barnperspektiv innebär. Intressant för min uppsats är emellertid min tolkning, att barnperspektivet får konsekvenser på hur objektiv man kan vara, på vilket sätt man kan vara objektiv samt om man bör tillåta att subjektivitet (t.ex. beträffande barnets bästa, eller i form av utredarnas "beprövad erfarenhet") får väga tyngre än t.ex. föräldrars kunskap. Föräldrars kunskap är ju *de facto* också viktiga, slogs det fast i citatet ovan, det var t.o.m. så att föräldrar "vet bäst när det gäller barnen". Och av stor vikt är ju också "vetenskap och beprövad erfarenhet", det slås fast i andra skrifter av Socialstyrelsen:

Socialt arbete styrs av lagstiftning och föreskrifter. Men kunskapsbasen i socialt arbete bygger också på teorier och forskning från flera discipliner och på praktikens egen beprövade erfarenhet, dvs. på samlade kunskaper och erfarenheter i praktisk verksamhet.

Ett kunskapsbaserat socialt arbete innebär att socialsekreterare vid utredning, bedömning och uppföljning på ett kritiskt sätt använder kunskap hämtad från forskning och praktik om barns och föräldrars behov och resultaten av olika insatser (Socialstyrelsen, 2006b, s. 25ff).

Förhållandena på det här området, gällande de olika kunskapskällornas status, vilken vikt man ska lägga vid dem, kan verka förbryllande. Sist och slutligen är det barns *intressen* som ska väga tyngst. Men vem av föräldrar, barn och socialsekreterare har bäst kunskap om det? Följande citat ger barnperspektivet en mer specifik innebörd, Socialstyrelsen (2006a) skriver:

Barnkommittén menade att barnperspektiv betyder att se olika beslutsalternativ ur barnets synvinkel, dvs. att se med barns ögon. Det handlar om att försöka ta reda på hur barn uppfattar och upplever sin situation och eventuella förändringar. Det räcker alltså inte med att göra någonting som man som vuxen anser vara till barnets bästa. Att ha ett barnperspektiv i beslutsfattandet innebär också att man noga analyserar vilka följder ett beslut kan få för ett enskilt barn (Socialstyrelsen, 2006a, s. 29, *footnoter uteslutna ur citatet*).

Att se med barnets ögon är viktigt. Också barnets uppfattningar och upplevelser är viktiga. Och som tidigare sagts, barnets intresse ska ha företräde vid eventuella intressekonflikter. Sammanfattningsvis: För att ta reda på vad barnets intresse är, bör man prata med barnet (för att ta reda på barnets bästa i subjektiv bemärkelse), samt föräldrarna (som "vet bäst när det gäller deras barn"), samt att för socialtjänsten göra en tolkning och sammanvägning av barnets vilja i subjektiv bemärkelse samt utifrån vad som objektivt är barnets bästa, genom "vetenskap och beprövad erfarenhet". I denna analys har dock föräldrarnas perspektiv, eller kunskap, inte fått någon status.

Risken finns, tror jag, att om *barnperspektivet* och begreppet "barnets bästa" inte får en substans i form av en tydlig och användbar definition, blir ett mångtydigt ord utan klar innebörd. I värsta fall kan man använda sig av det på ett ytligt sätt, vilket skulle kunna få till följd att det blir ett maktmedel i förhållande till föräldrarna, som lätt blir den svagare parten i kontakt med socialtjänsten.⁹ Följande poängteras av Socialstyrelsen:

Barnets bästa ska alltid beaktas, utredas och redovisas. Barn kan emellertid inte ses isolerade från sina föräldrar. Att de vuxna får bästa möjliga stöd genom socialtjänsten ligger också i barnets intresse. Vid en intressekonflikt mellan barnet och de vuxna måste dock barnets intresse ha företräde (Socialstyrelsen, 2006b, s. 18).

Detta är alltså viktigt att beakta för utredare av barn, men borde vidare hindra en utredare att vara saklig och opartisk. Hur man rättfärdigar att en parts intresse går före andras är nog i grunden en etisk fråga som handlar om huruvida antingen en *godtycklig* eller en *berättigad* gränsdragning/partiskhet föreligger, något som förmodligen är oerhört intressant att nysta i men som inte ryms inom ramen för den här uppsatsen. Trots den etiska aspekten av gränsdragningen, har denna "partiskhet" ändå relevans för objektiviteten i utredningar av barn, menar jag, på så sätt

---

⁹ I min slutdiskussion för jag ett resonemang om varför ett begrepp som "barnets bästa", om inte definierat, kan vara farligt i utredningsarbete.

att utredningen ju mynnar ut i ett förslag som kommer ha barnets perspektiv som oerhört centralt. Det är därför viktigt att försöka förstå hur idén om barnperspektiv och barnets bästa kan påverka objektiviteten, förstådd som opartiskhet och saklighet, hos utredningar.

Barnkonventionens artikel 3, som handlar om barnets bästa, menar att: "Vid alla åtgärder som rör barn (...) skall barnets bästa komma i främsta rummet." (Citat taget ur UD info, januari 2006, s. 11). Samtidigt konstateras det av UD att: "Barnets intresse kan självfallet inte alltid väga tyngre än alla andras intressen (...)" (ibid., s. 11)" För mig framstår detta som en motsägelse mot vad Socialstyrelsen sagt om barnets intressen. Kan hända används ordet olika av olika myndigheter, och att man inom socialtjänstens utredningsverksamhet ska stå på barnets sida på vetenskap och den beprövade erfarenhetens grund.

Kunskapen och dess källor

Kunskap var ett begrepp som jag talade om i min diskussion i början av uppsatsen och var dessutom mitt huvudsyfte att undersöka i den här uppsatsen. Vilka är villkoren för att nå kunskap i en utredning? Vilka hinder finns och vilka möjligheter finns? Först och främst finns det ett stort hinder som ligger i det att kunskapen måste handla om familjen *då* och *nu*. Dessutom måste kunskap finnas om framtiden i form av en kunskap om risk. Kanske är det här man ska koppla in begreppet "goda skäl" som Bergström skrev om, att det handlar om att ha ett visst mått av "goda skäl" för antaganden om framtida tendenser i utvecklingen hos ett barn. Också hur man får kunskap i utredningar är viktigt, och här menar jag finns två metoder, eller former, som är framträdande för utredningsarbete: dels *observationer* och dels *berättelser*.¹⁰ Vilken slags kunskap bidrar dessa två egentligen med till en barnavårdsutredning?

Observationer

Många observationer som görs inom utredningsarbetet sker av andra myndigheter, och blir då berättelser. Hur man som utredare förhåller sig till dessa är föremål för diskussion då jag skriver om berättelser. Men utredare gör också egna observationer, dels på socialkontoret t.ex. på samspelet mellan föräldrar och barn, men även vid hembesök. I min intervju med Elsie och Ann-Sofie sa Elsie att:

E: (...) så det, det är klart gör jag ett hembesök så ... så ser jag ju hur det ser ut, och det är klart att jag gör ju min, jag tänker ju något om det också. Det är ju inte bara det att jag ser att här är det tre rum och kök, och barnen har, barnet har ett rum och, och de har en soffa där, och de har en TV där, utan,

---

¹⁰ I "Mall för utredning" (blankettnr. 90026-08 U) står t.ex. under rubriken "Utredningens genomförande": "Hur utredningen har genomförts; samtal, observationer, intyg, utlåtanden etc.(...)", vilket jag menar gör det befogat att dela upp dessa kunskapskällor i två olika kategorier, nämligen *berättelser* samt *observationer*.

utan det är ju också att, "jaha, känns det, bra?", "känns det hemtrevligt?", vad får jag för ... känsla av hur är det att bo här. Det är ju, på så sätt så är det ju både ... men, men det finns ju rena faktauppgifter också, som man, som man samlar in, [hör ej] från andra, då till exempel och ... och som de berättar själva också, rena fakta. Så det, så det är ju både och.

Detta illustrerar hur närvarande värderande är i observerandet. När utredaren observerar ett hem under ett hembesök, så finns känslan hela tiden närvarande. Rena observationer kanske ter sig meningslösa, och är kanske likgiltiga för en utredning. Utredaren ser vissa saker i ett hem, t.ex. en TV, en soffa, rummen osv., och känner efter hela tiden vad det ger honom eller henne för känsla. Det är värderingen, eller känslan, som hjälper till att ge intrycken en mening. I en utredningskontext är det kanske *värderingen* som följer av fakta som är den viktiga, dvs. hur påverkar den eller den omständigheten i hemmet barnet?

När detta är sagt frågar jag mig vad detta observerande och värderande har för värde, som kunskap. Styrkor hos observationer är som jag ser det att de, rätt använda, ger en god inblick i hur ett barn lever. Observationer kan hjälpa till att konkretisera barnets omständigheter i hemmet, t.ex. delar barnet rum med någon? Ligger det sopor, hundbajs, glassplitter i bostaden? osv. Noggranna beskrivningar kan ge en inblick i hur hemmiljön ser ut, och borde dessutom vara viktig att redogöra noga för om man genomför ett LVU baserat på brister i hemmiljön.

Riskerna med observationer som kunskap är som jag ser det att man kan bli selektiv och ge en ensidig information, t.ex. att bara rapportera negativa uppgifter om t.ex. en bostad. Det som nu är sagt om styrkor och risker tycker jag gäller också för observationer av mänsklig interaktion. Men där finns ytterligare en risk nämligen den egna närvarons påverkan på skeendena:

The assessor must retain a reflexive awareness of the impact of their own presence and of their beliefs, experience, professional status and knowledge on the interaction (...) (Holland, s. 122).

Detta kan påverka vilket slags kunskap som samlas in, både skeendet som observeras, men också själva observerandet, tolkar jag det som. En kunskap om påverkan, samt en kunskap om den egna erfarenheten samt trosföreställningar kan på något sätt hjälpa en att nå mer tillförlitlig kunskap.

Berättelser

Det är i regel berättelser som utgör stoffet för en utredning. Det kan vara referentsamtal med familj eller släkt. Observationer från t.ex. psykologer eller utredningshem blir också de berättelser som utredare har att förhålla sig till, och att värdera. Fördelar med berättelser är att de kan ge både beskrivningar och mening åt händelser, dvs. de kan innehålla både beskrivningar och tolkningar. Vidare tycker jag att en styrka också ligger i det att andra personer yttrar dem, t.ex.

psykologer, föräldrar, barn. På så sätt blir utredaren inte bunden att bara använda sin egen persons perspektiv. Min fråga blir nu vad en utredare gör med berättelser som kunskapskällor? Hur använder utredaren sig av andra människors berättelser i en utredning?

I min intervju med Elsie och Ann-Sofie framkom det att t.ex. psykologers analys av en familj är begränsat till deras samtal som de har haft på BUP. Socialtjänsten gör en mycket mer fyllig och allsidig utredning, de får reda på mer än barnpsykologen. Socialtjänsten får in fler uppgifter än psykologerna. Psykologernas bedömning är en referent i en barnavårdsutredning. Men utredaren kan komma fram till andra slutsatser än psykologerna i slutändan.

Riskerna med berättelser har med källorna att göra, t.ex. att referenten tillrättalägger eller förskönar familjesituationen eller konkreta händelser i familjen. Jag ska här citera vad Gunilla sa i intervjun. Detta svar kommer när vi diskuterar frågan om vad man som utredare gör med ett material om man misstänker att klienter ljugar i sin framställan av sin situation, eller förskönar verkligheten.

G: (...)Då tänker jag i alla fall så att det är den personens sanning, som jag har fått till del, det är så som den har uppfattat det här, och då gör man ju så att när man har flera stycken ... sanningar, så, så gör man så att man tittar på varje del, och ser hur de här stämmer, var möts de här olika, för alla har en visst mått av, av sanning, inom citationstecken ... och olika personer har sett olika sidor av den här personen, så jag vill inte säga egentligen att jag tror att folk ljugar ... utan att det är så de har sett det, och det är värdefullt för oss att få, få *oss* till livs det som de har sett, för att sen gör vi, jag då, en sammanvägning av allt detta för att på det sättet få en helhet, så jag kan också likna det vid att lägga pussel ... jag får pusselbitar som stämmer *in*. Så på det sättet använder man sig av, eller jag, det material som jag samlar in, för att få veta mer och mer, och känna, tills jag känner att, nu har jag fått en bild av den här familjen som är så fyllig så att jag kan göra en bedömning av hur deras hjälpbehov ser ut, eller, om de inte har något hjälpbehov.

I det här svaret kommer många saker fram som är intressanta för uppsatsens syfte. Dels en metafor, nämligen utredningsarbete som pusselläggande. Detta hänger samman med begreppet "helhet". Utredandet är ett slags pusselläggande där man finner bit efter bit, och som till sist bidrar till att man kan se hur familjen ser ut. Utifrån denna bild kan utredaren sedan avgöra hur hjälpbehovet ser ut, eller om de inte har något hjälpbehov.

Jag uppfattade det som om Gunilla inte riktigt ville tänka sig att klienter ljugar, och därför upplevde jag att jag inte riktigt fick ett svar på det jag ville veta, därför pressade jag frågan ytterligare för att försöka få ett svar. *Om* någon ljugar, vad kan man göra med materialet då?

G: Alltså, vi är ju lite suveräna i, hur vi använder det material vi får ... och, alltså det kan jag inte säga generellt, man kan göra på olika sätt där, det beror på lite, vem det är som har sagt det, för det kan också handla om att, om man tänker sig att det är en i den nära familjen, att då kan man ju också tänka sig att det är så den uppfattar det ... eller det är så här den vill att *jag* ska uppfatta dem, och sen får man då en helt annan bild och då kan man ju göra lite värderingar av det ena och det andra, för det är ju det man gör i slutändan.

Tyvärr vet jag inte närmare vad det innebär att vara suverän i hur man använder ett material. Jag får inte riktigt svar på frågan vad man gör med materialet om den som säger det ljuger eller förskönar, snarare får jag en (väl så viktig) beskrivning av vad det hela kan gå ut på, nämligen att en person kan vilja få socialsekreteraren att uppfatta något på ett visst sätt. Även om man inte kallar det att ljuga eller försköna, så är ändå min poäng med frågan fortfarande i spel här, nämligen vad man gör om en person inte talar om för en sanningen. Hur förhåller man sig egentligen till berättelser? Som jag ser det är det vad Gunilla svarar i intervjun när hon säger att "(...) då kan man ju göra lite värderingar av det ena och det andra, för det är ju det man gör i slutändan."

Helhetssyn

Helhetssyn är väl inte att betrakta som en *källa* till kunskap, men att utreda kunde betraktas som ett pusselläggande har vi sett. Centralt här blir då att fråga sig hur man utifrån en bild av en familj konstaterar ett hjälpbehov. Hur går man från en bild, dvs. fakta, till att veta *om* eller vilket *hjälpbehov* som finns?

G: (...) alltså det här finns ju med hela tiden. Det är ju inte så att man, samlar in fakta och bara gör det, och sen går man över och gör bara en värdering, utan hela tiden man samlar in fakta så värderar man ju samtidigt fakta i sitt huvud. Så.

J: Om det är till plus eller minus och sånt?

G: Ja ... inte plus och minus så tänker jag men alltså, när man samlar in fakta så tänker man ju att men det här är ju positivt det som finns här, och det visar att det inte är bra, och det visar att det finns lite bra saker och, alltså så är det ju hela tiden och fakta, när man samlar in fakta är det ju med tanke på att ta reda på om det är gott nog hemma. Eller att det är omöjligt hemma, så visst håller man på hela tiden och, och gör sina värderingar och överväganden, det gör man ju, sen när man har fått alltihopa då får man ju göra en värdering av helheten.

J: Det är viktigt med helheten där.

G: Helheten är viktig.

Kanske kan man sammanfattningsvis säga att helhet och öppenhet två nyckelord för att förstå hur man söker kunskap i utredningsarbete. Dessa två begrepp är två ganska positivt värdeladdade ord, tycker jag. Att vara öppen gentemot den verklighet som man studerar, eller träder in i, som utredare är en förutsättning för att kunna göra en utredning värd namnet. Öppenheten ger information som hela tiden värderas, och så småningom växer en beslutsamhet fram för vad som är bäst för barnet. Detta ser ut som en ganska bra modell för utredande. En kritisk anmärkning kanske ändå ska göras när det kommer till frågan om helhet, eller att ha en helhetssyn. Begreppet "helhetssyn" diskuteras av Bergmark (1998), han tar upp några olika sätt att tolka begreppet. Bland annat skriver han om "Helhetssyn som ett synsätt eller analytiskt perspektiv", att:

I fråga om utredningsarbete handlar det om att samla in information utanför det mest akuta eller det mest omedelbara sammanhanget. Vad det i praktiken innebär finns det, naturligtvis, en mängd olika uppfattningar om. Oenigheten gäller bland annat hur långt kunskapssökandet måste vidgas för att en helhetssyn skall anses föreligga. På den allra lägsta nivån handlar det om att i utredningsarbetet inbegripa fler aspekter av den enskildes problem än vad som vid första anblicken förefaller nödvändigt för att fatta beslut och för att utforma insatser (Bergmark, s. 29).

Bergmark tar även upp att det går att ha en helhetssyn beträffande klienters hela liv, och att helhetssynen i så fall alltså har med tid att göra. Sammanfattningsvis tycker jag att man kan säga så, att helheten kan utvidgas och göras mycket stor, och frågan är på vilket sätt detta påverkar kunskapen om samt värderingen av barnets, eller familjens, situation. Exempelvis, om helheten inbegriper även strukturer eller större omständigheter i samhället, t.ex. den i skrivande stund innevarande lågkonjunkturen, påverkar det då värderingarna av information i familjen? Vill man som utredare t.ex. att familjer som lever i arbetslöshet och kanske inte har råd att göra saker som andra familjer har råd att göra, att de ska se till att barnet får växa upp mer som sina andra kompisar? Anses barnet fara illa i en familj som inte reser utomlands, inte har TV o dyl.? Beror värderingar på att man har en helhetssyn som inbegriper hur andra familjer har det? Beror det på att man har en helhetssyn som också ser till lågkonjunkturs inverkan? Kort sagt: Gör helhetssynen att värderingarna av informationen tolkas annorlunda än om man endast hade sett till t.ex. den enskilda familjens situation? Jag vill tro att helhetssynen påverkar värderingarna ganska mycket. En utredning av barn som far illa lär väl se olika ut beroende på om landet eller området som familjen bor i är krigsdrabbat eller inte. I krigstid kanske det inte råder samma värderingar av en tillräckligt gott föräldraskap som det gör i fredstid? Helhetssynen borde väl påverka vilka värderingar man som utredare gör?

Kanske är helhetssynen ett sätt att dels *se* tillvaron men också ett möjligt sätt att *inte se* att någon enskild människa bär skuld till en problematik? Malcolm Payne (2002):

Varken klient eller omgivning behöver uppfattas som det problematiska, utan det kan vara samspelet mellan dem som föranleder svårigheter (Payne, 2002, s. 198).

Även om skuldfrågan ses som sekundär blir den högst relevant när utredaren ska söka kunskap samt analysera familjens problembild. En analys av ett problem ter sig meningslös om den inte också finns något upphov till situationen. Är det inte just vad utredandet av möjligheter och hinder, för och emot, syftar till att klarlägga? En helhetsbild där man inte får fatt i de mekanismer eller det problem man söker klarlägga, är kanske inte till så stor hjälp?

Bergmark (1998) skriver också om begreppet i relation till en förment objektivitet. Tydligt finns det alltså en slags koppling mellan helhetssyn och objektivitet, texten i citatet tycks förutsätta det, men själv är jag inte på det klara med hur denna koppling ser ut. Så här skriver Bergmark:

Utfästelserna om fullständighet tycks tjäna till att dölja det faktum att de pluralistiska angreppssätten har en grundläggande problematik gemensam med de fundamentalistiska perspektiven, det vill säga det faktum att det alltid sker en prioritering när det gäller vad som är att betrakta som relevanta synsätt i förhållande till ett samhällsligt fenomen. En sådan prioriteringsordning förutsätter i sig någon form av föreställning om hur världen är beskaffad, och med vilka instrument detta bäst låter sig avtäckas. Vilken form av "helhetsanalys" som eftersträvas eller presenteras kommer därför att variera med mer grundläggande perspektiv hos dem som avgör vad som är att betrakta som relevant. Det förment objektiva eller till och med värdenutrala hos helhetsanalyser kan därför tillbakavisas (Bergmark, s. 36).

Kanske är det i grunden samma kritik som man kan lyfta fram mot observationer eller sinnesintryck inom epistemologi, dvs. invändningen att det inte finns några observationer som sker utan en teori. Men antagligen är invändningens giltighet en empirisk fråga.

Aktstudier – BBIC

I intervjun med Elsie och Ann-Sofie nämndes BBIC som en hjälp att vara objektiv. Denna kan alltså läggas till de redan infångade möjligheterna som finns till att vara objektiv, jämsides med kollegor, handledning osv.

J: På vilket sätt tycker ni BBIC-strukturen hjälper er just att vara objektiv och så? (...)

E: Alltså det finns ju då, vissa ... saker som är upptaget där som man inte ska glömma bort att titta på, som man kanske, annars lättare skulle kunna glömma eller hoppa över.

A-S: (...) om föräldrarna har pratat med något, om detta då, så kan det ju, lättare bli att man tar upp det med barnet, för man ser att det är ett *tomrum*, det fattas nåt där, eller det är någon av föräldrarna eller så, i och med att det är avgränsat (...).

BBIC är inte bara ett hjälpmedel rent praktiskt att skriva objektiva utredningar. BBIC kan också ses som ett utslag av att socialtjänstens verksamhet ska vara kunskapsbaserad.

Ett kunskapsbaserat socialt arbete innebär att socialsekreterare i utrednings- och uppföljningsarbetet på ett kritiskt sätt använder kunskap hämtad från forskning och praktik om barns och föräldrars behov och resultatet av olika insatser. Det betyder också att dokumentationen görs på ett systematiskt sätt och att insatserna följs upp kontinuerligt för att se om dessa svarar mot barnets behov. Ett kunskapsbaserat arbete beaktar brukarnas perspektiv, det vill säga reflekterar barnens och föräldrarnas synpunkter. Genom att reflektera kring och kritiskt följa upp det egna arbetet utvecklas yrkeskunnandet (Dahlberg & Forssell, 2006, s. 16ff).

BBIC listar i sin välkända triangel sju behovsområden som barn har, dessa är: hälsa, utbildning, känslö- och beteendemässig utveckling, identitet, familj och sociala relationer, socialt uppträdande, klara sig själv. Anspråken tycks vara att utgöra allmängiltiga behov som gäller för barn överallt i världen.

Grundtanken är att alla barn i alla kulturer i alla länder ska kunna beskrivas utifrån dessa sju behovsområden (Dahlberg & Forsell, s. 39).

Denna lista på behovsområden är framforskad och kan betraktas som ett sätt på vilket BBIC är ett steg mot kunskapsbaserat socialt arbete. BBIC-systemet är ett system som bygger på vetenskap och beprövad erfarenhet (Socialstyrelsen, 2004). Det finns dock kritik mot ansatsen i den engelska motsvarigheten, LACS:

Han [P.M. Garret] har bl.a. kritiserat forskarna bakom *LACS* för deras anspråk på objektivitet i beskrivningarna av de sju behovsområdena. Garret efterlyser en diskussion om barndomens föränderlighet och därmed synen på och definitionerna av barns behov som sociala konstruktioner. Han hänvisar till barndomsforskare som Woodhead (1990) och James och Prout (1990) och framhåller att *LACS* grundas på en social konstruktion av en särskild grupp barn i ett särskilt historiskt ögonblick. (...). Företeelsen bör bli föremål för diskursanalys och förstås utifrån det socialpolitiska sammanhang inom vilket den tillkommit och spridits (Rasmusson, 2004, s. 46).

Kort och gott menar Garret att man borde föra en diskussion om barns behov som sociala konstruktioner, som gäller för en viss tid och i ett visst socialpolitiskt sammanhang.

Jag ska inte närmare beskriva vad BBIC är för något mer än att det är ett material i form av en mängd formulär som har tagits fram av Socialstyrelsen, efter engelsk förebild, och som ska följa hela ärendegången i barnavårdsärenden. Jag själv håller mig till att tala om formuläret som har med själva utredningsverksamheten att göra, det formulär i vilket man skriver utredningen. Bland de akter som jag fick tillgång till var fyra av fem BBIC-utredningar. Jag skulle studera dem med avseende på två saker, nämligen argumentation och struktur. Av dessa kan *struktur* sägas ha direkt med BBIC-materialet att göra, eftersom det är den som erbjuder en given struktur i formulären¹¹, medan argumentation har mer med utredaren själv att göra.

Struktur

BBIC-formulären har en tydlig påverkan på utredningens struktur eftersom den består av givna rubriker under vilka utredaren fyller i sitt material hämtat från referenter och egna observationer. Formulären¹² har en given struktur som ser ut på följande sätt. Först i dokumentet kan utredaren fylla i datum för påbörjad utredning samt för ev. förlängd utredningstid. Där finns namnuppgifter som ska fyllas i. En sammanfattning av utredningen ska också skrivas.

Blanketten "Mall för utredning" har en instruktion nästan längst upp i dokumentet, som jag tolkar som är en generell uppmaning som bör iakttas då man skriver själva utredningen, där det står: "Beskriv resurser och problem. Ange vad som fungerar bra och mindre bra. Ange uppgiftskälla och datum. Ange om informationen bygger på fakta eller värderingar. Det är viktigt

---

¹¹ I utredningsarbetet kan man dock som utredare ta bort rubriker som inte ska ingå i ens utredning.

¹² Jag har hämtat beskrivningen från en av blanketterna i Socialstyrelsens utbildningsmaterial för BBIC som kallas "Mall för utredning", som går igenom BBIC:s utredningsformulär. Blankettnumret för mallen är: 90026-08 U.

att barnets/den unges egen uppfattning kommer fram, så långt detta är möjligt (Socialstyrelsen, blankettnr. 90026-08 U)." Här är ett krav på att vara allsidig, att hänvisa till källor, att skilja på vad som är information i form av fakta eller av värderingar, samt att barnets uppfattning kommer fram så långt det bara är möjligt.

Efter sammanfattning kommer rubrikerna "Anledning till utredning", "Utredningens frågeställningar", "Utredningens genomförande". En rubrik heter "Kännedom om barnet/den unge och dess familjenätverk" där utredaren ska skriva "Vad som är känt om anmälningar, utredningar och insatser. När och hur länge? Resultat av insatser. Kännedom om vad andra myndigheter har gjort (ibid.)."

Så småningom kommer rubriken som handlar om "Familj- och miljöfaktorer".¹³ Här kommer också den tidigare uppmaningen, från förra blanketten, tillbaka. Denna del utgör dessutom basen i BBIC-triangeln.¹⁴ Denna del av triangeln hör samman med en av BBIC:s teoretiska utgångspunkter, nämligen den utvecklingssekologiska synen på barn (Dahlberg & Forssells, s. 29). Under rubriken ska man som utredare fylla i uppgifter om "Familjens bakgrund och situation", "Familjenätverk", "Boende", "Arbete", "Ekonomi", "Social integrering", "Lokalsamhällets resurser". Här kommer antagligen det in som Elsie talade om i min intervju, nämligen det som handlar om rena fakta. Här går det nog ganska problemfritt att göra ganska sakliga och neutrala beskrivningar. Möjligen med undantag för "Familjens bakgrund och situation", samt "Social integrering", och ev. också "Lokalsamhällets resurser", som jag menar lätt kan bli rena problembeskrivningar. Exempelvis finns i anvisningar till rubriken "Familjens bakgrund och situation", beskrivningen att ge "En kort historik över barnets familjebakgrund, inklusive föräldrarnas uppväxt. Vilka som bor i familjen, relation till barnet/den unge, nära anhöriga som inte ingår i den nuvarande familjesammansättningen. Föräldrarnas eventuella problem i form av fysisk/psykisk ohälsa eller utvecklingsstörning. Eventuella problem p.g.a. missbruk, kriminalitet eller våld i familjen. Förekomst av hedersrelaterat våld (Socialstyrelsen, blankettnr 90021-08 U-IT, s. 5)." Här finns visserligen en del neutrala uppgifter, men i stort tycker jag rubriken borgar för en problemorienterad beskrivning. Frågan om relevansen av redogörelse för föräldrarnas uppväxt infinner sig. Ska det dessutom redovisas både positiva och negativa aspekter, vad är då relevansen i att redogöra för föräldrarnas uppväxt? Antagligen fyller denna rubriken funktion av att rikta in en utredning på problem hos en familj. Som jag ser det bör man föra en diskussion om relevansen för barnet, när man tar upp en faktauppgift, om det inte är alldeles uppenbart att barnet påverkas av den.

---

¹³ Jag använder mig nu huvudsakligen av en annan blankett för att beskriva strukturen nämligen en slags tom BBIC-utredning där bara rubriker samt beskrivningar finns med, blankettnumret är: 90021-08 U-IT.

¹⁴ BBIC-triangeln kan ses på tidigare nämnda webbsida:
http://www.socialstyrelsen.se/Amnesord/barn_ungdom/BBIC/

Den utvecklingsekologiska teorin, som hör samman med triangelns bas ser jag som en aspekt av s.k. helhetssyn. Men den utvecklingsekologiska teorin innebär inte bara det utan tonvikt ligger också på *interaktion* mellan t.ex. barnet och det omgivande samhället, och att barnet påverkas av krafter som ligger långt bort i systemet (Levin & Lindén, 2006, s. 85, 86). Om kopplingen mellan utvecklingsekologisk syn och helhetssyn finns, går det återigen att aktualisera samma kritik, eller peka på de faror, som vi såg ligger i begreppet helhetssyn.

Åter till utredningsstrukturen. Så småningom är det möjligt att fylla i information under barnets behovsområden. Som exempel använder jag området *hälsa*. Strukturen på rubrikerna ser likadant ut på samtliga behovsområden, nämligen:

Allmän beskrivning av barnet/den unge – beskriv resurser och problem inom området hälsa

Barnet/den unge – beskriv resurser och problem inom området hälsa

Barnets/den unges uppfattning:

Vårdnadshavarnas uppfattning:

Övrigas uppfattning (t ex styvföräldrar, andra myndigheter):

Socialtjänstens iakttagelser:

Vårdnadshavarnas förmåga – beskriv resurser och problem inom området hälsa

Grundläggande omvårdnad:

Säkerhet:

Känslomässig tillgänglighet:

Stimulans:

Vägledning och gränssättning:

Stabilitet:

Barnets/den unges behov inom området hälsa

Som jag tidigare skrev kan man plocka bort vissa delar av en utredning. Dels gäller det behovsområden, men det gäller också t.ex. beskrivning av förmågor hos vårdnadshavaren, t.ex. om utredaren inte tycker att säkerhet är relevant för behovsområdet identitet, så behöver han eller hon inte utreda det. Som jag ser det ligger den stora styrkan hos BBIC i denna struktur. Den är allsidig, utredaren får in uppgifter från många håll på resurser och problem. Vidare får en beskrivning av vårdnadshavarnas förmåga en tydlig plats, och många aspekter av föräldraskap framhålls. Risker som jag ser det är dock att den selektivitet som tillåts, och som på ett positivt sätt kan beskrivas som *flexibilitet*, kan riskera att bli ett urval på basis av problem, dvs. allsidigheten åsidosätts.

Sedan kommer avsnittet "Analys och bedömning" där "Fokus ska ligga på om barnet/den unge är i behov av skydd eller stöd (Socialstyrelsen, 90021-08 U-IT)." Även om detta avsnitt har mycket med bedömning och värdering att göra, så ska jag utesluta det i min redogörelse pga. brist på plats.

Argumentation

En struktur är en god början för att göra en utredning, men om jag ska uttrycka mig bildligt: strukturen är skelettet, utredningen behöver fyllas med information, och behöver bedömningar och argumentation för att bli en utredning. I mina aktstudier fann jag exempel på argumentationer av olika kvalitet¹⁵, och min avsikt är inte att bevisa att något är bra eller dåligt. Jag tänker visa exempel på hur texter från fältet kan se ut, och analysera dem.

Jag börjar med exempel från där basen i BBIC-triangeln utreds. I en utredning av en pojke född 2008 står det under rubriken "Familjens bakgrund och situation": "[Modern] har haft en tragisk barndom med många placeringar på institutioner och i familjehem." varpå en berättelse följer om hemförhållandena hos mamman och oordningen där. Mobbing skedde, och modern sökte sig till äldre missbrukare. Självskadebeteende och info om inställningen till utredningshem finns med. I en annan utredning finner jag att det står "Uppgifter från [mammans namn]", varpå mammans berättelse om uppväxt följer, och hur hon träffat barnens föräldrar redovisas. Nästa underrubrik är: "Sammanfattning av uppgifter från journalanteckningar, som inhämtats från vuxenpsykiatriska kliniken i [stadens namn] och från Vårdcentralen [namn] i [stadens namn] angående [mammans namn]:", vuxenpsykiatrin, bearbetade förhållandet till föräldrar, fosterföräldrar, pojkvänner, m.m., det står att hon hade "påtagliga identitetsproblem, ensamhetskänslor, hade ångest, skam- och skuldkänslor." "Det framgår": Mamman har sällan hållit sig till läkares föreskrifter vad gäller medicineringen, varken vad gäller preparat eller rekommenderad dos. "Hon har under tiden hon var gravid med [namn på ett barn] ätit medicin, som medför viss ökad risk för missbildningar på fostret.", sedan kommer en lista på mediciner. "När vi inom socialtjänsten pratat med [namn] om hennes medicinering, har hon inte uppgett annat än Zolofit och hon var emot att läkarjournaler skulle begäras in." I en tredje utredning skriver utredarna om moderns syskonskara som är stor, föräldrarnas skilsmässa då modern var spädbarn, hennes mammas sambo som hon aldrig gillade, den dåliga kontakten med den biologiske fadern nämns, samt pappans alkoholproblem. Moderns depression och hennes knäoperation nämns. De goda syskonkontakterna nämns. När utredarna skriver om fadern i ärendet står det om hans föräldrar, de skilde sig när han var ung. "Den biologiska pappan dog – 94.", familjehemsplacering nämns, inlagd på BUP. Det står om umgänge med dotter från ett tidigare förhållande. Det står om arbete, samt om alkoholvanor, det står om hur mycket han dricker samt en reflektion som fadern gör om ifall hans pojke (dvs. den som utredningen gäller) ser honom full. Det har hänt en gång, säger fadern. Och ett citat från stycket under: "[moderns

---

¹⁵ En egenhet med det som jag betraktar som dåligt i detta avseende är t.ex. att något har *glömts bort*, t.ex. källor, vem som säger vad, eller att uppgifterna är knapphändiga. Att citera en mängd texter där något har glömts bort känns dock som att kasta bort värdefull plats i min uppsats.

namn] och [faderns namn] har levt i ett förhållande som inte har varit lugnt och stabilt. De har flyttat ihop och ifrån varandra flera gånger och under de perioder som de inte har bott tillsammans har de ändå träffats. De har varit mycket verbalt bråk men även slagsmål och fylleri."

Som jag nämnde tidigare borgar instruktionen för denna rubrik för en problemorienterad beskrivning av familjen. Vad jag själv saknar i framställningen, hur korrekta beskrivningarna än må vara, är en diskussion om relevansen med att ta med uppgiften. En beskrivning av en familjs bakgrund och situation kräver ett *urval*, annars skulle texten bli en familjekrönika, och alltså kan utredaren behöva motivera sitt urval med avseende på uppgifternas relevans. Min analys är att eftersom redogörelsen bör hållas kort och dessutom ha någon form av relevans, så väljer man som utredare något som har med området "familjens bakgrund och situation" att göra, men också uppgifter som har en tydlig patologisk karaktär. På sätt och vis är detta olyckligt eftersom det nog lätt sätter en fond för framställningen av familjen i resten av utredningen, nämligen en där det finns uppenbara problem. Eftersom uppgifterna om bakgrund och situation ska in så tidigt i framställningen, kan de "färga" läsandet av resten av utredningen, där man förstår brister i ljust av den (i framställningen) problemfyllda bakgrunden.

Jag går vidare och tittar på hur resonemangen kan se ut då man som utredare behandlar de behovsområden som man har valt ut till sin utredning. Framställningarna här kan vara skiftande. Här citerar jag från en utredning där det under behovsområde "Hälsa" och "Övrigas uppgifter" står om uppgifter från Familjehuset [namn]: Brister i tillsynen, mammans "trötthet och stora behov av sömn bidrar till hennes brister inom säkerhetsaspekten hållande[sic] [barnets namn]s hälsa. [Barnets namn] har dålig tandstatus, beroende på [mammans namn]s bristande förmåga att ta ansvar för hans tandborstning och på att [barnets namn] tillåtits att frekvent äta sötsaker." Mammans åsikter redovisas; att hon inte hade gett fluortabletter till barnet då hon tyckte att det är fel. Hon hade hört att det kunde urkalka skelettet.

Till detta kan också ställas frågan: Är mammans utsagor vettiga? Finns det fog för det hon menar om fluortabletterna? Hur det än må vara med den sakfrågan kan den ju diskuteras, som det är nu blir intrycket att mamman har dålig koll på vad som är bäst för barnet. Det är emellertid positivt att utredarna redogör för mammans motivering till att inte ge barnet fluortabletter. Det väcker frågor som har att göra i vilken mån man får förhålla sig skeptisk till expertråden. Eftersom detta inte diskuteras i passagen ovan så kan jag inte svara på det. Dock vill jag aktualisera den diskussion som jag tidigare förde om vems bedömning av "barnets bästa" det är som gäller. Här ser vi en ganska tydlig konfrontation mellan en mammas bedömning och familjehemmets.

I en utredning står under rubriken "Boende":

[Mammans namn] har varit bostadslös flera gånger. Hon blev utslängd från [pappans namn]s lägenhet i mars i 2006 och fick en lägenhet först den 1 augusti då hon fick en 3-rumslägenhet på [gatans namn]. När hon vräktes därifrån på grund av ej inbetalda hyror fick hon återigen flytta in i [pappans namn]s lägenhet. (...) Nu har hon ett boende i en liten enrummare högst upp i samma fastighet som [pappans namn].

Här är ett exempel på att man börjar med en beskrivning av historiska uppgifter. Utredaren börjar inte med nusituationen, vilken framkommer först i den sista meningen i citatet. Faran med detta är som jag ser det att historien häftar sig fast vid modern. Låt säga att hon haft det problematiskt med sitt boende genom åren, det utesluter inte att det kan ha stabiliserats nu och att nusituationen är stabil. Det måste, menar jag, finnas en relevans i de uppgifter utredaren har med, och kanske finns det relevans att ha med en "boendehistorik", men den borde kanske hamna under en rubrik som "tillåter" historiska uppgifter. En reflektion som jag tänker mig kan vara rimlig för att förstå texterna är att det är en ansökan om LVU som ska göras med utredningen. Kanske kräver detta, av organisatoriska skäl, att utredningen inte är opartisk, eller alltid belyser för- och nackdelar. Ett exempel på enligt mitt tycke saklig redogörelse har jag hittat i en utredning under rubriken "Arbete":

[Moderns namn] har inget arbete. [Moderns namn] påbörjade studier på samhällsprogrammet höstterminen 2007. När hon upptäckte att hon var gravid minskade hon ner sina studier till endast omfatta studier i tyska språket. Hon slutade skolan i januari 2008."

Även om uppgifterna kan uppfattas som ganska negativa, tolkar jag det som att den språkliga "hållningen" är saklig. Vidare är den kort och lätt att förstå, möjligtvis skulle det kunna stå mer klart vilket sambandet mellan graviditeten och den avtrappade skolgången var. Handlar det om att hon trappade av *på grund av* graviditeten, eller var det *i samband med* eller *samtidigt som*?

Jag hittade en del styrkor med utredningar, särskilt då de använde sig av strukturen att koppla föräldraförmåga till barnets behovsområden. Vad jag undrade över var dock möjligheten att kunna välja ut vilka sådana föräldraförmågor som utredaren tyckte var relevanta. Samtidigt som denna möjlighet är bra, blir det lätt att misstänka att urval har gjorts på någon särskild grund. Kanske borde *flexibiliteten* i BBIC förändras, så att alla föräldraförmågor som BBIC-materialet tar upp visas upp under respektive behovsområde, därmed kunde utredarna tvingas skriva något under samtliga, även om det under några av dem då bara kommer stå t.ex. "ej relevant för behovsområdet", samt en eventuell motivering till varför. Detta kunde kanske gynna läsningen av en utredning, och man slipper undra varför några föräldraförmågor utesluts ibland.

Under rubriken "Tidigare kännedom", som i utredningen ligger tidigt och före de BBIC-rubriker som ska göras, finns en liknande fara i ett ensidigt negativt urval. Jag ska inte säga att

något av dessa saker är fel, eller borde ändras, bara konstatera att det finns en risk. Jag läste ur en utredning följande under densamma rubrik (mitt referat, citat är hämtade från utredningen):

anonym anmälan (2 st., referat av innehållet i dem, dock utan föräldrar eller barns syn på saken), beslut, tidigare insatser – behandlares syn på vårdbehovet samt förälders därefter avslutas insats. "05[månad dag] anonym anmälan via fax från polisen, angående oro för [barnets namn]" där det står att föräldrarna har ett "hetsigt humör och inte kan kontrollera sig, i synnerhet inte pappan. Flera personer har hört mycket bråk och skrik från lägenheten och ibland kör mamman med pojken i barnvagnen varv efter varv och skriker på och åt honom som t ex 'håll käften ungdjäv!'". Det har hänt att han lämnats ensam flera timmar. Pappan tar ofta med pojken till Träffpunkten där många psykiskt sjuka och missbrukare håller till.", "**utredning inleds inte**, då ärendet så nyss avslutats av socialtjänstens öppenvård", föräldrarnas syn på anmälan presenteras, ganska kort, det står: "[förälder 1]och [förälder 2] var upprörda över anmälan och över , som de tycker, att socialtjänsten 'går på' det som står i anmälan. Det framkom att många förmiddagar har [barnets namn] inte varit på förskola. [Moderns] förklaring var att hon inte haft hjärta att väcka [barnet] och att det tagit så lång tid med frukost att det inte varit lönt att gå dit. Det blev bestämt om en utökning av tiden på förskola från 3 tim/dag till 7,5 tim/dag, då personalen underströk värdet av rutiner för [barnet]."

05[månad dag], ny anmälan från "grannarna via fastighetsskötaren [för efternamn]. Flera hyresgäster har ringt [förnamn] och berättat att mamman slår barnet och att det gråter mycket." Utredning inleds inte. Ett samtal hålls. Mamman känner sig förföljd och vill flytta. 05[månad dag], anmälan via telefon av en som sett barnet krypa ute på en väg, en bil fick tvärnita en gång. Mamman tyckte inte att hon gjort något fel som låtit barnet krypa ute på vägen utan skällde på bilföraren. "[Anmälarens namn] har vidare vid två tillfällen sett [mammans namn] stå på balkongen och kasta pojken upp i luften, vilket sett farligt ut. Hon ser ofta att det är fest hos [mammans namn] och att det är missbrukare som står på balkongen." Utredning inleds.

Rektor anmäler, pojken utsläppt i en hage. Livsfarligt. De undrar vem som passar pojken kvällar och helger.", "Samtalet ses som information i pågående behandlingsärende"

Fler anmälningar följer, från "orolig granne, [namn efternamn]", pojken springer på vägar och bland trädgårdar, en anmälare hör barnet skrika åt ett 2,5 år gammalt barn, svordomar.

07[månad dag], anmälan från en boende på [gatans namn], "Barnet får inte någon uppmärksamhet av modern, får springa ut på byggnadsplats bland maskiner och gropar. När modern väl märker att barnet är där, så finns det ingen som helst rädsla hos henne för vad som kan hända barnet. (...) Barnet har inga gränser, utan det verkar fritt fram att göra vad som helst. (...) Även [pappans namn] är en högst olämplig förälder, då han oftast sitter och dricker öl eller är ute på 'stan!'."

Som vi ser är det många allvarliga uppgifter som refereras. Vilken verklighet som än ligger bakom dem skulle jag många gånger föredra att uppgifterna blir mer "sakliga", dvs. inte så sensationsbetonade. Språket är många gånger både tolkande och värderande och beskrivandet om vartannat. Ingen diskussion förs om tillförlitlighet eller möjliga felkällor. Ett svar på varför det ser ut som det gör kanske har med begreppet rationalitet att göra. Kanske anses det överflödigt i den rationalitet som präglar utredningsarbete att bli allt för saklig och neutral, eftersom det många gånger är starka känslor närvarande både hos myndigheter och hos enskilda anmälare.

Exempel i mina aktstudier finns på att man refererar en utredning om epilepsi, trots att denna inte visade epilepsi. Detta är från utredningen som inte är gjord enl. BBIC-modellen. Det är på sin plats att fråga sig vad relevansen med att referera en sådan utredning är i en barnavårdsutredning:

[Moderns namn] flyttade till egen lägenhet i [stadens namn] om tre rum och kök under våren 2007. Hon är sambo med [namn], en i [stadens namn] känd missbrukare med aggressiva drag. [Moderns namn] har vid universitetssjukhuset i Lund utretts för epilepsi 2005[månad, dag] (Bilaga 12) men har där inte kunnat registrera någon epileptisk verksamhet under 8 dygn. Kuratorskontakt och successiv uttrappning av antiepileptisk medicin. En neuropsykologisk utredning från 2006[måndag, dag] (Bilaga 13) tyder på nedsättning gällande uppmärksamhet, snabbhet och koncentration. Den intellektuella kapaciteten och det logiska tänkandet ligger lågt och det är orealistiskt att tänka tankar om framtida skolgång och arbetsmöjligheter.

Vad jag saknar i denna text är exempelvis en redogörelse för uppgifterna som har att göra med missbrukaren som mamman är sambo med, som utredare kunde man diskutera relevansen för t.ex. barnet, eller moderns förmåga att skydda sitt barn från ev. faror. Också hur utredaren vet att det är en känd missbrukare i staden kunde ges lite utrymme. Risken finns annars att hörsägner blir utredningstext, om inte tillförlitliga källor anges. Kan uppgiften inte beläggas tycker jag försiktighet borde råda i att påstå något sådant. Överhuvudtaget saknar jag då och då i utredningar diskussion av relevans – jag kan tänka mig att det *finns* en tanke om relevans bakom att redogöra för t.ex. en epilepsiundersökning, men den kanske förutsätts eller ses som självberättigad hos utredaren.

Dessa citat och referat är ett litet fåtal av det material som jag samlade in. Mycket har av utrymmesskäl uteslutits. Sammanfattningsvis vill jag säga om mina aktstudier att de brister som jag funnit i utredningar handlar om saker som jag tycker saknas, eller där det är oklart vem som påstår något, samt relevansen av det. Detta kan bero på att jag är utomstående och ej har den "rationalitet" som kanske förutsätts hos dem som ska läsa utredningen, t.ex. andra socialsekreterare eller nämndemännen i läns- och kammarrätt. Styrkorna som jag funnit är då framställningen håller hög standard med avseende på argumentation, allsidighet, relevans, samt där BBIC:s kopplingar mellan föräldraförmåga och barnets behovsområden länkas samman. Vidare är det som jag ser det en styrka då forskning används för att stödja beslut, men man bör också föra en kort redogörelse för sitt urval av forskning: I min intervju med Bodil Rasmusson sa hon bl.a. följande:

B: (...) det finns ju en del undersökningar om socialarbetares kunskapsanvändning, och den säger ju att, det är vanligt att socialarbetare plockar fragment från många olika, källor vad det gäller kunskap om barn och föräldrar och allt det här, som man inte alltid kan redogöra för på nåt särskilt tydligt sätt, och det har jag själv erfarit i intervjuer med socialarbetare att de har ett, vaga uttryck för att de har använt kunskap om barns utveckling, men har svårt att utveckla vad det är då mer (...), eller mer precis de har använt och vad det har, hur det har påverkat själva bedömningen (...).

Forskning kan användas på ett ytligt sätt men också på ett insiktsfullt sätt, påpekade Bodil Rasmusson i min intervju med henne. I ett mail (20/5) skrev hon och utvecklade hur användning av forskning i utredning kan se ut:

Om socialarbetare "plockar" och hänvisar till forskningsresultat utan referens till det sammanhang och den studie i vilken forskningen producerats finns en risk att forskningen bara används för att legitimera socialarbetarens egna argument. Det är viktigt att forskningsresultat används på ett trovärdigt och genomtänkt sätt (mail från Bodil Rasmusson, 20/5 2009).

Slutligen vill jag också få fram att de problem gällande kunskap och kunskapens tillförlitlighet till stor del finns kvar trots att BBIC hjälper till med strukturen. Samma sak gäller argumentation, den stärks inte av BBIC-strukturen. BBIC är alltså inte i den meningen en lösning. Utredningsarbete med familjer och barn är och förblir en verksamhet med många och svåra moment, inte minst beträffande kunskap och kunskapshantering.

Om *argumentation* kan sammanfattningsvis sägas att jag saknar diskussioner kring relevansen hos uppgifter, både för utredningen och för barnet. Vidare tycker jag att en del patologiserande beskrivningar lätt hamnar i förgrunden. Historiska uppgifter kan ha samma patologiserande karaktär, och relevansen med dem kanske till största del kan förklaras med att de just är patologiserande – de är relevanta för att de avviker från normen.

Slutdiskussion

Uppsatsens frågeställningar har fått några svar i min uppsats, i korta drag har jag funnit följande: Det slags kunskapskällor som ligger till grund för barnavårdsutredningar är observationer och berättelser, dessa kan bestå av subjektiva och objektiva element, t.ex. är objektiva uppgifter sådant som hur en bostad ser ut, hur många rum det finns medan exempel på subjektiva uppgifter är sådant hur klienter själva upplever att det ser ut eller fungerar i familjen. Objektivitetskravet på socialtjänstens barnavårdsutredningar innebär att de ska förhålla sig sakliga och opartiska, men eftersom det ligger en partiskhet i "barnets bästa", kan objektivitetskravet tolkas som att man ska söka objektiv kunskap om vad som är barnets bästa. Hinder för objektivitet kan vara att barnets intresse har största vikten, samt att detta är ett relativt begrepp. Också en konsensuskultur bland handläggare skulle kunna vara ett hinder för att vara objektiv. Möjligheter som har nämnts är kollegor, handledning samt BBIC.

Kanske kan man säga att jag var en slags antropolog när jag gjorde min uppsats. Jag gav mig in i en kultur med syfte att försöka förstå den. Min uppsats präglas av både detta inifrånperspektiv (dels från fältstudierna med intervjuer och aktstudier, men också från min praktikperiod), dels av ett utifrånperspektiv (när jag "på min kammare" försöker formulera och förstå vad jag sett). Det har dessutom hela tiden funnits den här dubbelheten; att mitt eget projekt att skriva den här

uppsatsen har påmint mycket om det som jag studerar. Att mitt eget projekt med att skriva en uppsats består mycket i det som jag tycker att utredningsarbete är, nämligen att öppna ögonen och se, samt att stänga ögonen och reflektera (Johnsson, s. 55)¹⁶. Detta är en liten lustighet tycker jag, och min egen studie har nog varit något av en "metaverksamhet" – "att utreda utredandet".

I min uppsats har jag försökt undersöka grunden – eller *förutsättningarna* om man så vill – att göra en utredning, i ordets rätta bemärkelse. Ordet *utredning* har, åtminstone för mig, en ganska välprofilerad, om man så vill, *rätt* bemärkelse. En utredning ska "reda ut", den ska uppnå vissa kriterier för att vara en utredning. Den ska vara baserad på kunskap, vill jag mena. Samtidigt blir då frågan om det alls finns någon "utredning" i världen, med tanke på hur problematiskt det tycks vara att nå kunskap inom området som utredningarna ska behandla.

Jag hamnar alltså slutligen med frågan "vad är kunskap?". Inom utredningsarbete tycker jag att det är kunskap man söker. Detta görs med lite olika verktyg (samtal, observationer, insamlande av annat material från skolor, akter, journaler osv.) allt med syftet att fastställa hur familjens ev. problembild ser ut. Om allt som skrivs är sant, samt om utredaren tror att det är sant, och om han/hon har goda skäl att tro att detta är sant, liknar detta mycket frågan om hur man *vet* något och som jag har skrivit lite om redan.

Jag frågade tidigare i uppsatsen att om nu socialtjänsten är partisk i grunden, och står på barnets sida, kan då det påverka socialtjänsten i den andra aspekten av objektivitet, nämligen i att göra sin utredning på ett objektivt sätt? Här har jag inget färdigt svar i huvudet. Men min grundinställning – alldeles oavsett vad som gäller kunskap utan spår av forskaren/utredaren/människan eller inte – är en sympatisk hållning och inställning till själva ansatsen. Jag tycker nämligen att en viktig fråga då man ska avgöra sin attityd till detta är: "Vad är alternativet?" – vad är egentligen alternativet för en utredning, om den inte ska ledas av saklighet, opartiskhet och objektiv kunskap? Låt säga att utredare överger kraven på dessa, vad blir det då för slags utredningar?¹⁷ För mig blir saken tydlig om man gör en liknelse med sjukvården. På ett sjukhus strävar man efter klinisk renhet för att inte bakterier ska sprida sig. Även om klinisk renhet är ett ideal och aldrig i sin fulländning uppstår på ett sjukhus, så är strävan efter klinisk renhet oerhört viktig. Vad skulle bli resultatet om man slutade tro på klinisk renhet? Eller åtminstone slarvade med att tvätta händerna inför operationer osv.? Likadant förhåller det sig med utredningsarbete, tycker jag. Strävan måste vara saklighet, opartiskhet och objektiv kunskap.¹⁸

---

¹⁶ Detta är hämtat från Johnsson, men hon i sin tur citerar från boken *Social Diagnosis* av Mary Richmond från 1917, där hon har ett citat från dr. Richard Cabot, som lyder: "In social study you open your eyes and look, in diagnosis you close them and think."

¹⁷ Samma fråga kan ställas i den epistemologiska diskussionen om objektiv kunskap inom vetenskap.

¹⁸ Resonemanget har sin förebild i ett avsnitt av Filosofiska rummet som sändes i SR P1, 28/9 2008.

Beträffande diskussionen om barnets bästas företräde, så säger jag ingenting om den etiska aspekten av detta ställningstagande. Men en fråga jag vill ställa är, när nu barnets bästa anses vara ett relativt begrepp (Bergstrand, 2000, s. 10; Socialstyrelsen, 2004, s. 16), och samtidigt är det intresse som ska väga tyngst. Är då inte denna kombination utomordentligt riskabel? – I själva verket öppnar den ju för två saker, nämligen ett perspektiv, ett *intresse*, som ska ha den allra tyngsta vikten, samtidigt som det är en tämligen öppen fråga vad det består i. Detta, i kombination med argumentation som ej är saklig, logisk eller diskuterar relevans, öppnar väl upp för en oerhört rättsosäker process i barnavårdsärenden?

Det går att tänka sig många olyckliga konsekvenser som kan följa av detta. Man har ju på förhand ett intresse som har högsta prioritet, samtidigt som det går att fylla med nästan vilket innehåll som helst (om utredandet sköts osnyggt). Antagligen kan detta leda till en möjlig maktfaktor för socialtjänsten gentemot sina klienter. Och återigen kommer de etiska aspekterna tillbaka.

Litteraturförteckning

- Alvesson, Mats (2006) *Tombetens triumf – om grandiositet, illusionsnummer och nollsummespel*, Stockholm: Atlas.
- Bergmark, Åke (1998) *Nyckelbegrepp i socialt arbete*, Lund: Studentlitteratur.
- Bergstrand, Bengt Olof (2000) *Den nya socialtjänstlagen*, fjärde upplagan, Helsingborg: Bokförlaget Kommunlitteratur.
- Bergström, Lars (1992) *Grundbok i värdeteori*, Stockholm: Thales.
- Billquist, Leila (1999) *Rummet, mötet och ritualerna – en studie av socialbyrån, klientarbetet och klientskapet*, Göteborg: Institutionen för socialt arbete Göteborg.
- Clevesköld, Lars, Lundgren, Lars & Thunved, Anders (2007) *Handläggning inom socialtjänsten*, elfte upplagan, Stockholm: Norstedts juridik.
- Dahlberg, Cristina & Forssell, Anne (2006) *BBIC i praktiken – att knäcka koden*, Lund: Studentlitteratur.
- Danermark, Berth (2006) "Socialt arbete och kunskap – tre metateoretiska mönster", i Morén, Stefan, Blom, Björn & Danermark, Berth, *Kunskap i socialt arbete – om villkor, processer och användning*, Stockholm: Natur & Kultur.
- Daston, Lorraine & Galison, Peter (2007) *Objectivity*, New York: Zone books.
- Edvardsson, Bo (1996) *Kritisk utredningsmetod*, Stockholm: Liber utbildning.
- Flodström Nilsson, Hjärdis (2004) *Vad säger LVU?*, Göteborg: Gothia.
- Holland, Sally (2004) *Child and family assessment in social work practice*, London: SAGE publications Ltd.
- Holmqvist, Bosse (2002) "Epilog: De senaste decennierna", i Runeby, Nils (red.) *Framstegets arvtagare – Europas idéhistoria 1900-talet*, Stockholm: Natur & Kultur.
- Johnsson, Lisbeth (1999) "Den psykosociala utredningen", i Bernler, Gunnar, Cajvert, Lilja, Johnsson, Lisbeth & Lindgren, Hans, *Psykosocialt arbete – idéer och metoder*, Stockholm: Natur & kultur.
- Kvale, Steinar (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*, Lund: Studentlitteratur.
- Lagerberg, Dagmar & Sundelin, Claes (2000) *Risk och prognos i socialt arbete med barn – forskningsmetoder och resultat*, Göteborg: Gothia.
- Larsson, Sam (2005) "Kvalitativ metod – en introduktion", i Larsson, Sam, Lilja, John & Mannheimer, Katarina, *Forskningsmetoder i socialt arbete*, Lund: Studentlitteratur.
- Levin, Claes & Lindén, Gunilla (2006) "Psykologi och socialt arbete", i Meeuwisse, Anna, Sunesson, Sune & Swärd, Hans, *Socialt arbete – en grundbok*, Stockholm: Natur & kultur.

- Levin, Claes (2008) "Att undersöka 'det sociala' – några ingångar", i Meuwisse, Anna, Swärd, Hans, Eliasson-Lappalainen, Rosmari & Jacobsson, Katarina, *Forskningsmetodik för socialvetare*, Stockholm: Natur & Kultur.
- Lundström, Tommy (2008) "Aktforskning", i Meuwisse, Anna, Swärd, Hans, Eliasson-Lappalainen, Rosmari & Jacobsson, Katarina, *Forskningsmetodik för socialvetare*, Stockholm: Natur & Kultur.
- Lübcke, Poul (red), Grøn, Arne, Husted, Jørgen, Lübcke, Poul, Rasmussen, Stig Alstrup, Sandøe, Peter & Stefansen, Niels Christian (1988) *Filosoflexikonet – filosofer och filosofiska begrepp från A till Ö*, Stockholm: Forum.
- May, Tim (2001) *Sambällsvetenskaplig forskning*, Lund: Studentlitteratur.
- Oxenstierna, Gabriel (1997) *Socialtjänstens förutsättningar för barnavårdsarbete – En studie om villkor, påfrestningar och resultat*, Stockholm: Institutionen för socialt arbete, Stockholms universitet.
- Palmér, Johan, Friedländer, Herbert & Bergman, Gert (1960) *Ord för ord – svenska synonymer och uttryck*, Stockholm: Nordiska uppslagsböcker.
- Payne, Malcolm (2002) *Modern teoribildning i socialt arbete*, Stockholm: Natur & kultur.
- Perrow, Charles (1986) *Complex Organizations – a critical essay, third edition*, New York: McGraw-Hill.
- Rasmusson, Bodil (2004) *Barnavårdsutredningar på nya grunder*, Meddelande från socialhögskolan (2004:1) Lund: Socialhögskolan.
- Rasmusson, Bodil (2009) *Analys, bedömning och beslut i utredningar enligt BBIC*, Stockholm: Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen (2004) *Samtal med barn i socialtjänsten*, Stockholm, Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen (2006a) *Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten*, Stockholm, Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen (2006b) *Grundbok Barns behov i centrum (BBIC)*, Stockholm, Socialstyrelsen.
- Sundell, Knut, Egelund, Tine, Löfholm, Cecilia Andrée & Kaunitz, Catrine (2008) *Barnavårdsutredningar – en kunskapsöversikt*, Göteborg: Gothia.
- Sunesson, Sune (1981) *När man inte lyckas – om hinder, vanmakt och oförmåga i socialt arbete*, Stockholm: Almqvist & Wiksell förlag AB.
- Swärd, Hans & Andersson, Gunvor (2008) "Etiska reflektioner", i Meuwisse, Anna, Swärd, Hans, Eliasson-Lappalainen, Rosmari & Jacobsson, Katarina, *Forskningsmetodik för socialvetare*, Stockholm: Natur & Kultur.
- UD info, januari 2006, *Mänskliga rättigheter – Konventionen om barnets rättigheter*, Stockholm: UD.

- Warnling-Merep, Wiweka (2005) *En introduktion till förvaltningsrätten*, åttonde upplagan, Stockholm: Norstedts juridik.

Blanketter

- Socialstyrelsen, "Mall för utredning", blankettnummer 90026-08 U.
- Socialstyrelsen, "UTREDNING enligt 11 kap. 1 § SoL", blankettnummer 90021-08 U-IT.

Internet

- Socialstyrelsen (2008), "BBIC – barns behov i centrum" (webbsida)
"http://www.socialstyrelsen.se/Amnesord/barn_ungdom/BBIC/" (4/5 2009)
- Sveriges radio (2008), "Filosofiska rummet: Filosofen i samhället" (mp3-fil)
"http://www.sr.se/laddahem/podradio/SR_p1_filosofiskarummet_080928060042.mp3" (23/5 2009)

Intervjuer och andra källor

- Intervju med Gunilla (20/4 2009)
- Intervju med Elsie och Ann-Sofie (21/4 2009)
- Intervju med Bodil Rasmusson (28/4 2009)
- Akter i form av utredningar, hämtade (20-22/4 2009)
- Mail från Bodil Rasmusson (20/5 2009)

Intervjuguider

Intervjuguide till enskild intervju

- 1) Hur förhåller ni er när ni tänker er att det ni får höra, i form av problem osv., bara är toppen av ett isberg. Hur resonerar ni? Hur använder ni er av material som ni tror inte stämmer? Förbiser ni det? Nämnar ni något om varför ni ej tror det osv.?
- 2) Hur förhåller man sig till att grunda sig på forskning? Håller ni er uppdaterade? Kan man vara selektiv och välja forskning som passar ens egna syften? Kan man välja forskning som talar för att barnet ska få en gynnsam utveckling i sin hemmiljö?
- 3) Hur gör man urvalet av kopplingar, från "förälderns förmåga" till "barnets behov"? Vad styr vilka kopplingar man gör?
- 4) Hur går ni från fakta till värdering och beslut? Tror ni på formulär eller manualer där man kan läsa av risk och göra en prognosbestämmelse?
- 5) Hur värderar ni andra professionellas ord, t.ex. BUP eller BVC? Köper ni deras resonemang på en gång? Gör ni en egen bedömning?
- 6) Vilka *perspektiv* på en problematik väger tyngst? – t.ex. ett barnperspektiv, eller vuxenperspektiv, el. professionellas perspektiv.
- 7) Hur går ni till väga för att vara objektiva i utredningsarbetet?
- 8) Vilka möjligheter menar ni finns? Hinder?
- 9) Vad menar ni är objektivitet i utredningsarbete?
- 10) Vilka konsekvenser tror ni det kan få för en utredning om man som utredare inte tror att man kan vara objektiv?
- 11) Anser du att organisationen påverkar dig mycket i hur du utför utredningsarbete?
- 12) Tycker du att det finns ett motstånd mot att vara kritisk mot den egna verksamheten när man skriver en utredning? T.ex. att ta åt sig av klienters kritik på utredningen?

Intervjuguide till gruppintervju

- 1) Hur förhåller ni er när ni tänker er att det ni får höra, i form av problem osv., bara är toppen av ett isberg. Hur resonerar ni? Hur använder ni er av material som ni tror inte stämmer? Förbiser ni det? Nämnar ni något om varför ni ej tror det osv.?
- 2) Hur förhåller man sig till att grunda sig på forskning? Håller ni er uppdaterade? Kan man vara selektiv och välja forskning som passar ens egna syften? Kan man välja forskning som talar för att barnet ska få en gynnsam utveckling i sin hemmiljö?
- 3) Hur gör man urvalet av kopplingar, från "förälderns förmåga" till "barnets behov"? Vad styr vilka kopplingar man gör?
- 4) Hur går ni från fakta till värdering och beslut?
- 5) Hur värderar ni andra professionellas ord, t.ex. BUP eller BVC? Köper ni deras resonemang på en gång? Gör ni en egen bedömning?
- 7) Hur går ni till väga för att vara objektiva i utredningsarbetet?
- 8) Vilka möjligheter menar ni finns? Hinder?
- 9) Vad menar ni är objektivitet i utredningsarbete?
- 10) Vilka konsekvenser tror ni det kan få för en utredning om man som utredare inte tror att man kan vara objektiv?
- 11) Anser du att organisationen påverkar dig mycket i hur du utför utredningsarbete?
- 12) Tycker du att det finns ett motstånd mot att vara kritisk mot den egna verksamheten när man skriver en utredning? T.ex. att ta åt sig av klienters kritik på utredningen?

Intervjuguide till intervjun med Bodil Rasmusson

1) Hur tycker du man bör förstå att *barnets bästa* har en framträdande roll, när också objektivitet (saklighet och opartiskhet) är ett krav på förvaltningar?

Hur går det ihop med jämställdhet?

2) Vad skulle du säga det är för slags kunskap som ligger till grund för en utredning? Hur tillförlitlig är denna kunskap? (tänk på berättelser, t.ex. förskönande eller lögner, samt observationer, beroende av teorier)

3) Barnets bästa i subjektiv bemärkelse, och i objektiv bemärkelse, vad betyder dessa två olika perspektiv? (Är det inte trots allt då så att de vuxnas perspektiv väger tyngst? Eftersom det ju är de som förfogar över "vetenskap och beprövad erfarenhet"?)

4) Finns det ett samband mellan postmodernism och synen på vad en utredning bör vara? (Sally Holland talar om p.m. i sin bok).

5) Vad innebär det att vara objektiv när det handlar om barnavårdsutredningar?

6) Vilka hinder finns för att vara objektiv?

7) Vilka möjligheter finns för att vara objektiv?

8) Vad tror du att det kan få för konsekvenser för en utredning om den som utreder inte tror att man kan vara objektiv?